

Bør bruk av dopingmidler kriminaliseres?

Vil en kriminalisering av bruk av dopingmidler svekke idrettens
anti-dopingarbeid?

Kandidatnr: 168

Veileder: Gjermund Mathisen

Leveringsfrist: 25.04.03

Til sammen 16 752 ord

14.05.2003

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	EMNET	1
1.2	DEN VIDERE FREMSTILLINGEN	1
1.3	KORT OM RETTSKILDESITUASJONEN	2
<u>2</u>	<u>PRESISERING AV OPPGAVENS PROBLEMSTILLING</u>	<u>2</u>
2.1	ER EN KRIMINALISERING ØNSKELIG SETT FRA DEN ORGANISERTE IDRETTENS STÅSTED?	2
<u>3</u>	<u>GJELDENE RETT</u>	<u>3</u>
3.1	STRAFFEBESTEMMELSER OM DOPING.....	3
3.2	HVA SKAL ANSES SOM DOPING?.....	4
3.3	IDRETTENS REGELVERK	5
3.3.1	FORBUDET MOT DOPING I NIFS LOV § 12-1	5
3.3.2	HVEM GJELDER FORBUDET FOR?	6
3.3.3	STRAFFEN.....	7
<u>4</u>	<u>UTENLANDSK RETT</u>	<u>7</u>
4.1	DEN FORMELLE LOVGIVNINGEN.....	7
4.1.1	SVERIGE	7
4.1.2	DANMARK.....	8
4.1.3	REGULERINGEN AV DOPINGMIDLER I ANDRE LAND.....	8
4.2	IDRETTENS REGELVERK	9
4.2.1	SVERIGE	9
4.2.2	DANMARK.....	9
<u>5</u>	<u>KRIMINALISERING</u>	<u>10</u>
5.1	GJELDER DET NOEN GENERELLE RETNINGSLINJER FOR NÅR EN HANDLING BØR KRIMINALISERES?	10

5.1.1	HANDLINGEN MÅ VÆRE STRAFFVERDIG.....	11
5.1.2	ER HANDLINGEN STRAFFVERDIG HVIS GJERNINGSPERSONEN BARE SKADER SEG SELV?	12
5.1.3	KREVES DET NOE MER ENN AT HANDLINGEN ER STRAFFVERDIG?.....	13
5.1.4	KAN DET I SÆRSKILTE TILFELLER VÆRE GRUNN TIL Å KRIMINALISERE HANDLINGER SOM IKKE ER STRAFFVERDIGE?	15
5.2	ER EN TRUSSEL OM STRAFF ET EGNET VIRKEMIDDEL FOR Å BEKJEMPE DOPINGMISBRUK UTENFOR DEN ORGANISERTE IDRETTE?	16
5.2.1	HVILKE STOFFER BØR EN EVENTUELL KRIMINALISERING RAMME?	17
5.2.2	HVORFOR KRIMINALISERE ERVERV OG BESITTELSE AV DOPINGMIDLER I TILLEGG TIL BRUK?.....	17
5.2.3	ER BRUK AV DOPINGMIDLER STRAFFVERDIG?.....	18
5.2.4	KAN DET VÆRE GRUNN TIL Å KRIMINALISERE BRUK AV DOPINGMIDLER SELV OM HANDLINGEN IKKE ER STRAFFVERDIG?	19
5.2.5	ER STRAFF ET EGNET VIRKEMIDDEL FOR Å VERNE INDIVIDET MOT SEG SELV OG SINE BESLUTNINGER?.....	20
5.2.6	STRAFFEBUDETS SIGNALEFFEKT.....	24
5.2.7	ANDRE UØNSKEDE VIRKNINGER AV Å KRIMINALISERE BRUK	25
5.2.8	ANDRE ØNSKELIGE VIRKNINGER AV Å KRIMINALISERE BRUK.....	25
5.2.9	OPPSUMMERING OG FORELØPIG KONKLUSJON	26
5.3	KAN STRAFF BIDRA TIL Å BEKJEMPE DOPING INNENFOR DEN ORGANISERTE IDRETTE ?	27

6 FORHOLDET MELLOM ”STRAFFEDOMMEN” OG ”IDRETTENS AVGJØRELSE”, ER DE ALMINNELIGE DOMSTOLENE OG IDRETTENS DOMSORGANER UAVHENGIGE AV HVERANDRE VED PÅDØMMELSEN AV DEN SAMME STRAFFBARE HANDLINGEN? .....

6.1	HVILKEN BETYDNING VIL DEN STRAFFERETTSLIGE AVGJØRELSEN SOM SÅDAN HA I EN SAK OM DET SAMME STRAFFBARE FORHOLDET FOR IDRETTENS DOMSORGANER?.....	31
6.1.1	ER EN FRIFINNENDE STRAFFEDOM BINDENDE FOR IDRETTENS DOMSORGANER?	31
6.1.2	HVORDAN MÅ DEN FRIFINNENDE DOM RESPEKTERES, OG HVEM MÅ RESPEKTERE DEN?.....	32
6.1.3	ER EN FELLENDENDE STRAFFEDOM BINDENDE FOR IDRETTENS DOMSORGANER? ...	38

6.1.4	HVORFOR HAR IKKE EN FELLEDE STRAFFEDOM AUTOMATISK GJENNOMSLAG?	39
6.2	VURDERING: VIL MOTSTRIDENDE AVGJØRELSER SVEKKE ALLMENNHEITENS TILLIT TIL NIFs DOMSORGANER?.....	43
6.3	HVILKEN BETYDNING VIL DEN IDRETTLIGE REAKSJONEN SOM SÅDAN HA I EN SAK OM DET SAMME FORHOLDET FOR DE ALMINNELIGE DOMSTOLENE?.....	43
6.3.1	ER IDRETTENS AVGJØRELSE BINDEDE I EN SENERE STRAFFESAK?.....	43
6.3.2	HVORFOR HAR IKKE IDRETTENS AVGJØRELSE BETYDNING FOR STRAFFEDOMMEN?.....	44
6.4	VURDERING OG KONKLUSJON.....	45
7	<u>DOMSREGISTER .....</u>	<u>47</u>
8	<u>LITTERATURLISTE.....</u>	<u>48</u>

1 Innledning

1.1 Emnet

I idrettsverden har dopingproblemet vært kjent lenge. Men mye tyder på at bruken av dopingmidler har økt de siste tiårene. Doping har spredd seg til nye idretter og stadig nye dopingmidler og metoder tas i bruk som for eksempel erythropoietin (EPO) og veksthormoner.

Vi har i dag undersøkelser som tyder på at bruken av dopingmidler i økende grad også benyttes utenfor den organiserte idretten. Stadig flere mennesker, og spesielt unge mennesker, utsetter seg for helserisiko i form av bivirkninger ved bruk av dopingmidler. Dette synes å være bakgrunnen for at Justisdepartementet i høringsnotat 10. oktober 2001 foreslo å gjøre det straffbart ”uten lovlig adkomst å erverve, besitte eller bruke midler” (heretter: *høringsnotat2001*). Spørsmålet om bruk, erverv og besittelse av dopingmidler bør kriminaliseres har også blitt vurdert tidligere, blant annet under arbeidet med straffeloven § 162 b om dopingforbrytelser, som kom inn i loven i 1992. Hovedbegrunnelsen for å ikke kriminalisere bruk, erverv, og besittelse var den gangen at idrettens system hadde vel så stor preventiv virkning. Forholdet til idrettens sanksjonssystem ble også behandlet i høringsnotatet 2001, men problemstillingene ble kun skissert og ikke nærmere vurdert. Dette har vært utgangspunktet for min oppgave.

1.2 Den videre fremstillingen

I kapittel 2 blir oppgavens problemstillinger nærmere presisert. For å gi en bakgrunn for de videre drøftelsene, gis det en redegjørelse for gjeldende rett og utenlandsk rett i kapittel 3 og 4. Jeg vurderer deretter med utgangspunkt i høringsnotatet 2001 om bruk av dopingmidler bør kriminaliseres (kapittel 5). Endelig vurderer jeg i kapittel 6 om og eventuelt på hvilken måte en kriminalisering svekker det antidopingarbeidet som Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (heretter: NIF) gjør innenfor den organiserte idretten.

1.3 Kort om rettskildesituasjonen

Det er lite kilder på dette området foruten NIFs lov og dopingbestemmelsen i straffeloven § 162 b. Dommene som er avsagt av NIFs domsorganer, er unntatt fra offentlighet, men jeg har fått innsyn i tre saker i forbindelse med denne oppgaven. Spørsmålet om hvilke handlinger som bør kriminaliseres, er grundig behandlet i NOU 2002: 4 på s. 79-86. De retningslinjene som ble skissert der, har i tillegg til høringsnotatet 2001 vært til stor hjelp under drøftelsen av om bruk av dopingmidler bør kriminaliseres. I vurderingen av om bruk av dopingmidler bør kriminaliseres, er ikke forholdet til idrettens eget sanksjonssystem tidligere inngående behandlet i noen av de kildene jeg har brukt (kapittel 6).

2 Presisering av oppgavens problemstilling

2.1 Er en kriminalisering ønskelig sett fra den organiserte idrettens ståsted?

Tema for denne oppgaven er hvilken betydning en kriminalisering av bruk, erverv og besittelse av doping vil få for idrettens eget anti-dopingarbeid. Hvis det skjer en slik kriminalisering av doping som foreslått i høringsnotatet, vil det i enkelte situasjoner kunne bli tale om reaksjoner etter begge sett av regler. Det er fordi det ikke er aktuelt å begrense en straffetrussel til bare å gjelde for de uorganiserte utøverne. Personer som omfattes av NIFs kompetanse og dermed NIFs regler om doping, men som har anvendt dopingmidler, som er foreslått straffbare etter legemiddeloven, vil kunne idømmes både en idrettslig og en offentlig reaksjon for den samme handlingen. Ett eksempel på en slik situasjon der begge sett av reaksjoner kan være aktuelle, er at en idrettsutøver som er tilsluttet et organisasjonsledd i NIF blir testet på et helsestudio, og dopingprøven er positiv pga. bruk av anabole steroider.¹ De problemstillinger som da kan reises er:

---

¹ Se utkast til lov om organisering av kontroll og påtalevirksomheten i saker om doping 2001.

Blir et slikt system med ”dobbeltporede prosesser” for komplekst, og vil NIF sine muligheter til å drive et effektivt anti-dopingarbeid innenfor den organiserte idretten svekkes?

Hva hvis idrettens domsorganer kommer til et annet resultat i skyldspørsmålet enn de alminnelige domstolene, vil det svekke tilliten til NIFs domsorganer? Hvis de alminnelige domstolene har frikjent en utøver for bruk av dopingmidler, vil det nok vekke oppsikt og undring om den samme utøveren for den samme handlingen blir dømt av idrettens domsorganer, og utestengt for all organisert idrett i to år.

Vil NIF ta hensyn til straffedommens resultat hvis den er avsagt først, for å ikke svekke tilliten til egne domsorganer? Hvis så er tilfelle vil NIF bli avhengig av politiets prioriteringer og ressurser. Dette kan svekke NIFs anti-dopingarbeid fordi politiet antakelig ikke vil prioritere slike saker da de både er vanskelige og kostnadskrevenne å oppdage og bevise.

Hvordan blir forholdet mellom straffedommen og ”idrettens” reaksjon, har de gjennomslag overfor hverandre? Forplikter uskyldspresumsjonen NIFs selvdømmende organer til å respektere en endelig frifinnende dom avsagt av de ordinære domstoler i den samme saken?

3 Gjeldende rett

3.1 Straffebestemmelser om doping

I norsk rett har vi en egen straffebestemmelse om doping i straffeloven § 162 b. Bestemmelsen retter seg mot ”...den som ulovlig tilvirker, innfører, utfører, oppbevarer, sender eller overdrar stoff som etter regler gitt av kongen er ansett som dopingmiddel.” Inntil den nye straffeloven § 162 b ble føyd til ved en lovendring 19. juni 1992, hadde ikke norsk lovgivning bestemmelser som uttrykkelig rettet seg mot doping.² Befatning med slike midler ble tidligere rammet av de generelle

---

² Se handlingsplan om anti-dopingarbeid i Norge 1999 (heretter: *handlingsplan1999*).

straffebudene om narkotika og legemidler. Lovendringen medførte at området for det straffbare ble utvidet, og straffen skjerpet. Hovedformålet med bestemmelsen var å ramme de bakenforliggende profittmakerne mer effektivt; de som tjener store penger på å skaffe til veie og omsette dopingmidler, jf. Ot. prp. nr. 46 (1991-92) side 15.

Gjerningsbeskrivelsen i § 162 b er langt på vei parallell med bestemmelsen om narkotikaforbrytelser i § 162 første ledd (*høringsnotat2001*). Den viktigste forskjellen er at § 162 b ikke rammer erverv av dopingmiddel, mens erverv av narkotika rammes av § 162. Besittelse og bruk av narkotika er straffbart etter legemiddeloven § 31 annet ledd. Besittelse og bruk av dopingmidler er derimot ikke straffbart. Unntaksvis kan slik uberettiget befatning med dopingmidler være straffbart etter andre bestemmelser, for eksempel hvis midlet også er et narkotikum, jf. legemiddeloven § 31 annet ledd.

Medvirkning til dopingforbrytelse er straffbart, jf. § 162 b siste ledd. Medvirkeransvaret etter denne bestemmelsen rekker lenger enn vanlig. Også medvirkning til bruk rammes av § 162 b siste ledd, til tross for at selve bruken er straffri. Formålet med å kriminalisere medvirkning til bruk av dopingmidler, var å ramme ledere og trenere som råder idrettsutøverne til å dope seg, eller hjelper dem med dette.

Både forsettelige og uaktsomme handlinger rammes, jf. § 162 b tredje ledd. Den vanlige straffen for dopingforbrytelse er bøter eller fengsel inntil to år, enten handlingen er forsettelig eller uaktsom (første og tredje ledd). Forsettelig grov dopingforbrytelse straffes med fengsel inntil seks år (andre ledd). Strafferammen er lavere her enn ved grov narkotikaforbrytelse.

3.2 Hva skal anses som doping?

Hvilke stoffer som er å regne for dopingmidler i straffelovens forstand, er fastsatt i forskrift 30. april 1993. Forskriften inneholder en egen dopingliste. Stoffene på dopinglisten er delt inn i to hovedgrupper: anabole stoffer (inkludert testosteron) og stimulerende midler. Dopingmetoder er ikke med på listen, og befatning med slike metoder, eksempelvis bloddoping, er ikke straffbart.

Hvilke stoffer som etter straffelovgivningen er å regne som henholdsvis doping og narkotika, samsvarer ikke med hva som innen idretten regnes som dopingmidler (*høringsnotat2001*). For det første er en rekke stoffer på NIFs dopingliste i strafferettslig sammenheng kvalifisert som narkotika ved at de er oppført på narkotikalistens. For det andre faller en del av de dopingmidlene som er oppført på NIFs dopingliste, utenfor både narkotikalistens og dopinglisten.

3.3 Idrettens regelverk

Det rettslige grunnlaget for NIFs anti-dopingarbeid finnes i NIFs lov kapittel 12, som har regler om forbud mot doping (§ 12-1), om hvem som kan underkastes dopingkontroll (§ 12-2), om selve dopingkontrollen (§ 12-3) og virkninger av positiv dopingprøve (§ 12-5). Disse reglene er inspirert av og har visse fellestrekk med IOCs regler og enkelte særforbunds tilsvarende regler. Et eksempel på et slikt fellestrekk er forbudet mot doping i NIFs lov § 12 –1. Ikke bare forbyr bestemmelsen rettsstridig bruk av midler eller metoder som fremgår av NIFs dopingliste, men også bruk av stoffer som står på IOCs liste omfattes av forbudet.³

3.3.1 Forbudet mot doping i NIFs lov § 12-1

Første ledd: Overtredelse av dopingbestemmelsene i NIFs lov kapittel 12, forutsetter at utøveren rettsstridig har brukt midler eller metoder som står på dopinglisten vedtatt av idrettsstyret og IOC. Med uttrykket rettsstridig i første ledd har man ment å utelukke dom for bagatellmessige forsømmelser av lite infamerende karakter.⁴ NIFs lov har med dette ment å gi plass for et skjønn med utgangspunkt i formålet med bestemmelsen som er å forhindre at det blir benyttet ulovlige midler, for direkte eller indirekte å påvirke en idrettslig prestasjon.

En rekke legemidler inneholder stoffer som står på dopinglisten, men det vil være lite hensiktsmessig å straffe en utøver som har brukt et legemiddel han er medisinsk avhengig av for å kunne konkurrere (*Kjenner1992 s. 225*). Dersom årsaken til bruken av legemidlet er medisinsk, vil bruken av midlet neppe være rettsstridig. I en slik situasjon er straffverdigheten lav.

---

³ Se Utkast til lov om organisering av kontroll og påtalevirksomheten i saker om doping 2001.

⁴ Se sak 27/01 for idrettens domsorganer.

Med bruk menes tilførsel av dopingmidler uavhengig av om gjerningspersonen selv har tilført stoffet eller om det har skjedd med hjelp fra andre, eksempelvis ved injeksjon. Metoder kan være bloddoping eller oksygeninhalasjoner, men de er bare straffbare hvis de øker prestasjonsdyktigheten.

Annet ledd: Bestemmelsen tar sikte på å ramme forsøk på å skjule dopingmisbruk. Det kreves her at utøveren har til hensikt å skjule bruk av dopingmidler eller metoder (*Kjenner1992 s. 226*).

Tredje ledd: Bestemmelsen rammer nærmest enhver form for befatning med dopingmidler, også besittelse og erverv, som ikke er straffbart. Domfellelse skal imidlertid bare kunne finne sted dersom forholdet kan sies å være egnet til å skade idretten eller dens anseelse. Det vil normalt innebære at besittelse, innførsel og omsetning bare kan rammes dersom handlingen finner sted i en idrettsrelatert situasjon (*Kjenner1992 s. 226*).

I den utstrekning bestemmelsene bruker de samme uttrykkene ved beskrivelsen av den straffbare handlingen, skal reglene i strl. § 162 b og NIFs lov § 12-1 tredje ledd tolkes likt.⁵

3.3.2 Hvem gjelder forbudet for?

Gjennom medlemskapet i NIF aksepterer det enkelte medlem forbundets lover (*handlingsplan1999*). Enhver utøver som er medlem av NIF, har derfor plikt til å underkaste seg dopingkontroll, jf. NIFs lov § 12-2, typisk ved å avgi urinprøve. Men det er ikke bare de utøverne som gjennom sine lag og særforbund er NIF-medlemmer som omfattes av regelverket, men utøvere som oppholder seg eller trener i utlandet, og enhver som deltar på stevner eller andre idrettsarrangementer i regi av et organisasjonsledd innen NIF, jf. NIFs lov § 12-2 bokstavene 1 til 4.

---

⁵ Se dom avsagt av Idrettens Voldgiftsrett den 29. mars 2000 (Okeke-saken).

3.3.3 Straffen

NIFs lov angir entydig hvilke straffer en utøver kan idømmes se § 11-5. Brudd på dopingbestemmelsene i NIFs lov, kapittel 12, straffes normalt med to års tap av rett til å ha valgte eller oppnevnte tillitsverv samt deltakelse i konkurranser og organisert trening. For andre gangs overtredelse er straffen normalt utestengelse på livstid (*handlingsplan1999*).

Straffens lengde er veiledende, og NIFs Domsutvalg vil normalt ta hensyn til formidlende omstendigheter samt redusert skyldgrad ved utmålingen. Både utøver og idrettsforbundet har mulighet til å anke domsutvalgets avgjørelse inn for Appellutvalget. I de tilfeller der en eller begge parter anker saken til Appellutvalget må denne domsinstansen behandle saken uavhengig av utfallet i Domsutvalget, uansett hvem som har anket og hva vedkommende har krevd.

Når en straffesak er prøvd også for ankeinstansen kan den bringes inn for Idrettens Voldgiftsrett. Idrettens Voldgiftsrett er en selvstendig voldgiftsrett uten bånd til NIF eller NIFs organer. Voldgiftsrettens avgjørelse er normalt endelig og bindende for partene.

4 Utenlandsk rett

4.1 Den formelle lovgivningen

4.1.1 Sverige

I Sverige reguleres ulike former for befatning med visse dopingmidler i en egen lov-lag (1991:1969) om forbud mot visse dopingsmedel (dopingloven) – som trådte i kraft 1992. Loven gjelder syntetiske anabole steroider, testosteron og derivater av disse stoffene samt veksthormoner. Dessuten gjelder loven kjemiske substanser som øker kroppens egen produksjon og frigjøring av veksthormoner eller testosteron og derivater av testosteron (*høringsnotat2001*).

Opprinnelig var bare innførsel, overdragelse, oppbevaring, tilvirkning og besittelse samt det å by stoffene ut for salg, straffbart i henhold til dopingloven. Men Riksdagen besluttet i 1999 å kriminalisere også bruk av dopingmidler, og denne lovendringen trådte i kraft 1. april 1999.

4.1.2 Danmark

På lik linje med Sverige har Danmark også en egen dopinglov -lov 21. april 1999 nr. 232 om forbud mod visse dopingmidler.⁶ Loven kriminaliserer tilvirkning, innførsel, utførsel, spredning og besittelse av en rekke dopingmidler. Men bruk av dopingmidler er ikke straffbart i Danmark. Loven rammer noen flere stoffer enn den svenske dopingloven, hovedsakelig EPO og midler med tilsvarende virkning. Straffen kan etter lovens § 3 fastsettes til bøter, hefte eller fengsel i inntil to år.

4.1.3 Reguleringen av dopingmidler i andre land

Utenfor Sverige og Danmark er det mindre vanlig å regulere ulike former for befatning med dopingmidler i en egen lov.⁷ Dopingmidler som er et narkotikum, omfattes vanligvis av narkotikalovgivningen som i Norge. Andre dopingmidler omfattes muligens av landets legemiddellovgivning eller av spesielle forskrifter som omhandler legemidler. Anabole steroider er ofte reseptbelagte i følge ulike legemiddelbestemmelser.

I en del tilfeller finnes særskilte straffebestemmelser som forbyr ulike former for befatning med anabole steroider. Både Belgia og Frankrike har lover som forbyr all form for befatning med ulike dopingmidler som skjer i forbindelse med idrettskonkurranser. Overtredelse av lovens bestemmelser kan straffes med fengsel.

Internasjonalt er det uvanlig å kriminalisere selve bruken av dopingmiddel. I noen delstater i Australia samt enkelte delstater i USA har man derimot valgt å kriminalisere bruk av dopingmiddel. I mange land har man også utelatt å forby erverv av dopingmidler for eget bruk. Norsk gjeldende rett synes derfor i hovedsak å være i samsvar med den strafferettslige reguleringen av dopingmidler i en rekke andre land med unntak av Sverige og Danmark.

---

⁶ Se bemerkninger til det dette lovforslaget.

⁷ Jf. Den svenske regjeringens proposisjon 1998/99:3 (Åtgarder mot doping).

4.2 Idrettens regelverk

4.2.1 Sverige

I Sverige er det opprettet en egen dopingkommisjon, utpekt av Riksidrottsforbundets generalforsamling.⁸ Dopingkommisjonen sørger for at det blir foretatt dopingkontroller og kan anmelde overtredelser av idrettsorganisasjonenes regelverk til det aktuelle særforbundet, som tar ut tiltale og gjennom sine domsorganer frifinner eller dømmer. Disse vedtakene kan ankes inn for Riksidrottsnevnden, som er oppnevnt av Riksidrottsforbundets generalforsamling.

4.2.2 Danmark

Etter de gjeldende danske reglene (se punkt 4.1.2) er bruk av stimulanter i idrettsverden ikke straffbelagt. Derimot kan bruk av dopingmidler rammes av disiplinære sanksjoner fastsatt av idrettsorganisasjonene selv. I Danmark er det opprettet et eget organ til bekjempelse av doping innenfor idretten- ”Anti Doping Danmark” (ADD). Organet er uavhengig av Kulturdepartementet og det danske idrettsforbund. ADDs kontrollutvalg har ansvaret for og er enekompetent til å utføre dopingkontroller innenfor idretten. Kontrollen kan gjennomføres i forbindelse med trening eller nasjonale og internasjonale arrangementer av enhver art. Alle forbundsmedlemmer er pliktig til å underkaste seg kontrollen.

Dopingkontrollutvalget er påtaleberettiget og avgjør om positive prøver skal bringes inn for ”Dopingnævnet” som er den formelle instansen for doms- og ankesaker. Ved å bringe alle dopingsaker inn for en sentral dopingnemnd tilsikter man en ensartet bedømmelse av sakene innenfor de ulike medlemsorganisasjonene. Til forskjell fra Danmark, er det i Sverige det relevante særforbundet som gjennom sine domsorganer frifinner eller dømmer den enkelte utøver.

---

⁸ Se Utkast til lov om organisering av kontroll- og påtalevirksomhet i saker om doping 2001.

5 Kriminalisering

Straff defineres gjerne som ”et onde som staten påfører en lovovertreder på grunn av lovovertredeisen, i den hensikt at han skal føle det som et onde”. Denne definisjon sluttet Høyesterett seg til i Rt. 1977 s. 1207. Når et onde tilføyes en person fordi han selv har forvoldt et onde, har dette karakter av gjengjeldelse. Men det er ikke noe mål i seg selv fra samfunnets side, hensikten er imidlertid å få den straffede og andre til å avstå fra uønsket atferd. Samfunnets behov for å styre folks atferd anføres ofte som hovedbegrunnelsen for bruk av straff (*Mæland1999 s. 36*).

Bruk av straff forutsetter at det fra statens side anses som nyttig å straffe, men i tillegg må det være moralsk berettiget å anvende straff. For eksempel kunne en kriminalisering av manglende produktivitet i samfunnet være nyttig (*NOU 2002: 4 s. 82*). Dette eksempelet belyser at bruk av straff krever en moralsk berettigelse utover straffens nyttevirksomheter. Når er så straff moralsk berettiget? Staten vil i utgangspunktet bare ha en moralsk rett til å straffe den lovbrøyeren som har begått en uakseptabel handling. Han har handlet klanderverdig og får dermed som fortjent.

Rettfærdighetshensyn tilsier videre at straffen må være forholdsmessig. Forholdsmessighetsprinsippet går ut på at straffen skal stå i et rimelig forhold til handlingens straffverdighet (*Eskeland2000 s. 54*). Forholdsmessighetsprinsippet begrenser derfor den vekten det ellers kunne legges på straffens nyttevirksomheter. Fengselsstraffer for mindre alvorlige lovbrudd, for eksempel unnlattelse av å følge påbudet om å bruke bilbelte, ville kanskje ha en betydelig preventiv effekt. Men det ville bli oppfattet som urettferdig å straffe unnlattelse av å bruke bilbelte med fengsel, fordi en slik straff ikke er rimelig i forhold til handlingens straffverdighet (*Eskeland2000 s. 54*).

5.1 Gjelder det noen generelle retningslinjer for når en handling bør kriminaliseres?

Hvordan man begrunner bruk av straff har betydning for vurderingen av hvilke handlinger som bør kriminaliseres. Samfunnsforholdene spiller også inn ved vurderingen av dette spørsmålet (*Mæland1999 s. 42*). Holdningen i samfunnet til hva som bør straffes, endrer seg med tid og sted. Det gjør også oppfatningen av hvilke generelle vilkår som bør være oppfylt (*Slettan2002 s. 133*). Det kan skyldes

den tekniske utviklingen og endringene i det politiske, økonomiske, etiske og religiøse klimaet.

Utgangspunktet er at inngrep i handlefriheten krever særskilt begrunnelse, og ikke alle inngrep i handlefriheten må belegges med straff. Begrensninger i handlefriheten kan håndheves ulikt. I mange tilfeller er det tilstrekkelig med sivile reaksjoner. Det er imidlertid ikke handlefrihetens grense som er tema, det er skille mellom straffbar og straffri atferd jeg skal vurdere nedenfor.

Straff er samfunnets strengeste reaksjon på normbrudd. Straff er nettopp ment å være et onde, og ikke alt man misliker bør kriminaliseres. En overkriminalisering kan føre til at man undergraver respekten for straff ved at man straffestempler de fleste. Derfor må handlingen i utgangspunktet være straffverdig for å kunne kriminaliseres. Med det menes at straff bør forbeholdes den kvalifisert klanderverdige og kritikkverdige atferden.

5.1.1 Handlingen må være straffverdig

Begrepet straffverdighet har ikke et presist og entydig innhold og er derfor lite opplysende. Men kjerneinnholdet i begrepet ligger fast, og en atferd vil først være straffverdig når den er klanderverdig i kvalifisert grad. Dette gir ikke særlig god veiledning i forhold til når en handling bør kriminaliseres. Men straffverdighet kan presiseres nærmere ved hjelp av skadefølgeprinsippet. I følge dette prinsippet bør straff bare brukes som reaksjon på en handling som medfører skade eller fare for skade. Skadefølgeprinsippet bygger på prinsippet om at individet i størst mulig grad bør handle fritt, og at straff derfor bare bør anvendes når tungtveiende grunner taler for det.

Etter skadefølgeprinsippet (*NOU 2002: 4 s. 79*) vil slike tungtveiende grunner stort sett bare foreligge når handlingstypen medfører skade eller fare for skade. Det er lovgiveren som vil ha bevisbyrden for at handlingen er egnet til å skade eller medfører fare for skade. Med det menes at det er lovgiveren som må sannsynliggjøre hvilke negative konsekvenser det vil ha at atferden er lovlig. Dette er naturlig, siden det er lovgiveren som ønsker å kriminalisere.

Skadefølgeprinsippet må utdypes nærmere. Det første spørsmålet som reiser seg, er hvilke følger som er å regne som skade i relasjon til prinsippet. Problemstillingen blir om moraloppfatningen i samfunnet av hva som er skade, skal tillegges betydning. Bør man benytte straffeloven som virkemiddel for å beskytte samfunnets felles moral? Hvis man definerer skadevirkning slik at en oppløsning av den felles moraloppfatningen omfattes av begrepet, favner det svært vidt. Handlinger som vil virke støtende på andres moralsyn, vil kunne sies å medføre skade. Faren for overkriminalisering taler mot å definere skade så vidt. I tillegg er det tvilsomt om straff har noen påvirkningskraft på det gjeldende moralsynet på mange områder. Det kan videre stilles spørsmål om det i hele tatt eksisterer noen felles moraloppfatning i samfunnet. Er det noe enhetlig syn på hvilke handlinger som er umoralske? Hvis ikke et slikt syn eksisterer, kan ikke straff brukes som et virkemiddel for å verne om det gjeldende moralsyn. Handlinger bør først kriminaliseres når de har andre påviselige skadevirkninger av fysisk eller psykisk art, utover en mulig svekkelse av samfunnets felles moral.

Et annet spørsmål som må reises i tilknytning til skadefølgeprinsippet, er hvor stor fare for skade som skal kreves før en handlingstype kriminaliseres. Det kan ofte herske usikkerhet knyttet til de faktiske virkningene av en handling. Hvor stor grad av sannsynlighet som skal kreves, kan imidlertid ikke besvares generelt. Det vil i hovedsak avhenge av to forhold. For det første vil kravet til sannsynlighet variere i forhold til hvor alvorlig skaden kan være. Dersom det er fare for svært alvorlige skader, kreves det lavere grad av sannsynlighet enn der skadefølgene ikke er like alvorlige. For det andre må det ses hen til hvilke hensyn som isolert sett taler for å tillate handlingstypen. Virksomheter som har et fornuftig formål kan innebære en risiko. Disse virksomhetene vil lettere kunne aksepteres til tross for mulige skadevirkninger enn de handlinger som ikke har skadevirkning. Dette gjelder mange typer verdiskapende virksomheter, men også fritidsaktiviteter.

5.1.2 Er handlingen straffverdig hvis gjerningspersonen bare skader seg selv?

Problemet knytter seg til handlinger som kun skader gjerningspersonen selv. Er det berettiget å bruke straffetrusselen for å beskytte folk mot å skade seg selv? Et grunnleggende prinsipp i norsk strafferett er at handlinger som skader

gjerningspersonen selv, normalt ikke skal straffes. Prinsippet kan begrunnes med at det er andre hensyn som gjør seg gjeldende når handlingen bare skader gjerningspersonen selv, og ikke andre. En handling som bare skader en selv er ikke straffverdig, den er ikke skadelig eller farlig for andre. Videre taler individets selvbestemmelsesrett mot å kriminalisere de handlinger som skader gjerningspersonen selv. Individet skal nettopp ha rett til å bestemme over seg selv. Derfor er for eksempel selvmord ikke straffbelagt. I de tilfeller der handlingen i tillegg har uakseptable konsekvenser for andre, kan det være grunn til å kriminalisere handlingen.

Selvdestruktiv atferd kan imidlertid ha ulike skadefølger på samfunnet. I et velferdssamfunn som det norske, har samfunnet en plikt til å ta seg av de syke og hjelpeløse selv om deres tilstand er selvforskyldt. Derfor kan man ikke si at det bare går ut over den enkelte om han skader seg selv. De representerer også en regning for samfunnet i tillegg til at man må regne med en mulig smitteeffekt av det dårlige eksempelet (*Andenæs 1997 s. 70*). Atferd som innebærer skade på individet selv, vil dessuten i mange tilfeller berøre familie og omgangskrets. Et eksempel på slik atferd er alvorlig narkotikamisbruk. Bruk av for eksempel heroin fører til avhengighet som igjen ofte leder til annen kriminalitet.

5.1.3 Kreves det noe mer enn at handlingen er straffverdig?

Straffverdighet er et nødvendig vilkår for å kriminalisere, men det gir ikke tilstrekkelig grunn til å straffe (*Slettan 2002 s. 140*). Selv om interessen er funnet verdifull nok til å beskyttes ved straffetrusler, må vekten av de negative sidene av en kriminalisering vurderes. Det må foretas en interesseavveining der de ulike nyttehensynene av en kriminalisering må veie tyngre enn mothensynene. Forutsatt at handlingen er straffverdig, er med andre ord kriminalisering tilstrekkelig begrunnet når hensynene som taler for bruk av straff, veier tyngre enn hensynene som taler mot (*NOU 2002: 4 s. 82*). Det bør innledningsvis påpekes at vekten av de momenter som vil bli vurdert nedenfor, er relativ. Hvilken vekt mothensynene skal tillegges må ses i sammenheng med hvor straffverdig handlingen er. Dersom handlingen er veldig straffverdig, vil ikke mothensynene tillegges den samme vekten som når straffverdigheten er mindre. Enkelte handlinger er så klanderverdige at dette i seg selv gir tilstrekkelig grunn til å kriminalisere dem som for eksempel tyveri.

5.1.3.1 Straffen må være egnet

Et tilsiktet onde må tjene noe. Det er først og fremst straffens prevensjonsvirkninger som er viktig i et nytteperspektiv. Med det menes straffens evne til å forebygge farlig eller skadelig atferd. Dette ble nærmere behandlet ovenfor. Men for at straffen skal ha virkning som tilsiktet, må straffebudet kunne håndheves uten å krenke viktigere interesser enn de straffebudet er satt til å verne. Eksempler på interesser som kan komme i konflikt med kriminalisering, er hensynet til privatlivets fred og ytringsfriheten (*NOU 2002: 4 s. 83*). Et straffebud bør videre kunne kontrolleres og straffefølgjes, ellers kan det bare bli en tom trussel. En innvending mot dette er at straffebudet uansett vil ha en viss signaleffekt. En kriminalisering vil innebære en markering av samfunnets oppfatning. Dette kan ha en psykologisk effekt og en preventiv funksjon. Men mange mener det er et misbruk av strafferetten å kriminalisere handlinger på grunn av signaleffekten, i hvert fall hvis handlingene ikke er særlig straffverdige.

5.1.3.2 Straffen må være nødvendig

Selv i de tilfellene der straffetrusselen blir håndhevet ved hjelp av strafferettsapparatet, er det ikke gitt at dette er den beste måten å håndheve loven på. På mange områder er det god grunn til å vurdere om ikke andre sanksjoner virker bedre og krever færre ressurser. Problemstillingen blir om straff er nødvendig for å verne en interesse, eller om tilfredstillende vern kan oppnås med mindre inngripende midler. Det er mange måter å styre folks atferd på. Hvis andre reaksjonsmåter er like virkningsfulle, bør man velge dem såfremt atferden ikke er så graverende at den bør markeres med straffetrussel (*Slettan2002 s. 144*). Ved å benytte andre virkemidler, som for eksempel forvaltningsrettslige og sivilrettslige reaksjoner, sørger man for å opprettholde respekten for straff.

Dessuten må det vurderes om det er hensiktsmessig å bruke et overbelastet straffeapparat til dette formålet. Hvis politiet og påtalemyndigheten får for mange oppgaver, vil det naturlig nok gå utover bekjempelsen av den mest alvorlige kriminaliteten. Kriminalisering av bagatellmessige handlinger forsinker politiets etterforskning av mer graverende handlinger.

5.1.3.3 Kan kriminaliseringen ha uønskede sidevirkninger?

Endelig må det ses hen til om en kriminalisering kan ha andre uønskede sidevirkninger som oppveier nyttehensynene. Kriminalisering kan i enkelte tilfeller virke mot sin hensikt ved at den uønskede virksomheten fortsetter i det skjulte. Faren for å bli oppdaget kan nettopp føre til at virksomheten går under jorda, og da kan den også anta farligere former enn tidligere. Det blir da vanskeligere å drive forebyggende virksomhet av helsemessig karakter (*NOU 2002: 4 s. 84*). Bruk av straff kan på den annen side slå skjevt ut ved å ramme de svakeste i samfunnet, og straff har dessverre vist seg å være et dårlig egnet virkemiddel til å løse sosiale problemer. I tillegg kan det være lite hensiktsmessig å reagere med straff på helt bagatellmessige forbrytelser som det er lite å klandre lovbrøyteren for. Respekten for straff kan da bli svekket.

5.1.4 Kan det i særskilte tilfeller være grunn til å kriminalisere handlinger som ikke er straffverdige?

Problemstillingen blir om det i særskilte tilfeller bør være adgang til å kriminalisere handlinger som ikke selv har skadevirkninger eller medfører fare for skade for andre enn gjerningspersonen, og som i seg selv ikke fremstår som straffverdige (*NOU 2002:4 s. 81*). Etter alminnelig språkbruk er det ikke nærliggende å betegne enhver straffbar handling som straffverdig. Brudd på plikten til å ha med seg førerkort ved bilkjøring og reglene om etterfølgende beruselse i vtrl. §§ 24 og 22, jf. 31 kvalifiserer ikke til karakteristikken straffverdig. Det er først og fremst kontroll- og bevishensyn som kan begrunne kriminalisering i slike tilfeller. Straffebudet om etterfølgende alkoholnyttelse er gitt for å lette kontrollen og effektivisere et annet forbud nemlig forbudet mot promillekjøring. Kjøring i påvirket tilstand kan ha klare skadevirkninger, men inngrepets størrelse må uansett avveies mot de interesser som beskyttes ved å kriminalisere handlingen.

Bør man i særskilte tilfeller bli vernet mot seg selv og sine beslutninger? Det kan være grunn til å ha enkelte bestemmelser som tar sikte på å verne mennesker mot skade på seg selv. Et sted må derfor grensen for selvbestemmelsesretten gå. Lovgivningen har enkelte slike straffebestemmelser i dag. Et eksempel er straffeloven § 162 som gjør det straffbart å bruke narkotika. Formålet med straff i samtykke tilfellene er å verne individet mot seg selv. Men spørsmålet er her som

ellers om dette kan gjøres med straff? En av hovedbegrunnelsene for å ikke ha straffebud som retter seg mot handlinger som gjerningspersonen gjør mot seg selv, er at det er mer hensiktsmessig å sette inn helsemessige tiltak av ulik art for å forhindre slike handlinger (*NOU 2002: 4 s. 81*). Straff er derfor sjelden ansett for å være et egnet virkemiddel for å verne individet mot seg selv. Det er bare unntaksvis grunn til å kriminalisere handlinger som ikke er straffverdige, og da først og fremst i tilfeller der bevis og kontrollhensyn taler for å kriminalisere handlingen.

5.2 Er en trussel om straff et egnet virkemiddel for å bekjempe dopingmisbruk utenfor den organiserte idretten?

Problemene som er knyttet til bruk av dopingmidler, har tradisjonelt vært ansett for å tilhøre det organiserte idrettslivet. Dopingmidler brukes av idrettsutøvere for å oppnå en prestasjonsfremmende effekt, så de lettere kan oppnå idrettslig og økonomisk suksess. Det har også preget anti-dopingarbeidet. Derfor har arbeidet med anti-doping i hovedsak skjedd innenfor NIF. Dette arbeidet er høyt prioritert i NIF og i Kulturdepartementet (*handlingsplan1999*). I dag foreligger det imidlertid undersøkelser som tyder på at bruken av dopingmidler utenfor den organiserte idretten har økt. Politiet har rapportert at brukerne av dopingmidler blir stadig yngre, og at blandingsbruk med narkotika har blitt vanlig i enkelte miljøer (*handlingsplan1999*).

Den organiserte idretten, med finansiell støtte fra staten, tar i dag selv ansvar for dopingmisbruket innenfor egen organisasjon. Utenfor den organiserte idretten er det imidlertid ingen som foreløpig tar et konkret ansvar for å bekjempe misbruk av dopingmidler. Bruk av dopingmidler utenfor den organiserte idretten er normalt motivert av et ønske om å forbedre kroppens utseende (*handlingsplan1999*). Kropp og kroppskultur er her viktige elementer. Motivet er ikke å oppnå bedret prestasjonsevne. De fleste brukerne driver uansett ikke konkurranseidrett. Dopingmidler brukes derimot som et hjelpemiddel for å oppnå et kosmetisk mål. I andre sammenhenger brukes dopingmidler for å utvikle fysisk styrke og aggressiv atferd. Utenfor den organiserte idretten benyttes dopingmidler vanligvis i sammenheng med ulike former for styrketrening eller kroppsbygging.

De fleste dopingmidler er legemidler som er utviklet for bruk i behandling av sykdom. Et normalt inntak av legemidler kan også gi bivirkninger, men faren for bivirkninger øker i dopingsammenheng fordi dosene som brukes, er langt større enn det som er vanlig ved medisinsk bruk. Hvis legemidlene brukes som doping, kan det derfor få store fysiske og psykiske konsekvenser for misbrukerne. Bruk av anabole steroider kan føre til alvorlige psykiske forstyrrelser som kan resultere i ulike former for utøvelse av vold (*handlingsplan1999*). Jeg vil under punkt 5.2.3 gå nærmere inn på i hvilken grad anabole steroider kan føre til økt aggressivitet og voldsbruk.

5.2.1 Hvilke stoffer bør en eventuell kriminalisering ramme?

Kriminaliseringen kan ikke ramme ethvert stoff på NIFs dopingliste. Alle stoffene på NIFs dopingliste har ikke slike skadevirkninger som er nødvendig for at kriminaliseringen, skal være tilstrekkelig begrunnet. Hovedbegrunnelsen for å plassere stoffer på Idrettsforbundets liste er at de kan virke prestasjonsfremmende.

Spørsmålet blir derimot om man skal kriminalisere alle de stoffer som er ansett som dopingmidler i forhold til strl. § 162 b. I følge høringsnotatet 2001 vil det være mest hensiktsmessig å kriminalisere et snevrere utvalg bestående av de særlig helseskadelige stoffene. Det vil si at en kriminalisering vil ramme de stoffene som innebærer en særlig stor fare for helseskade eller stor risiko for svært alvorlig helseskade. Justisdepartementet foreslo å kriminalisere bruk av anabole steroider / testosteron fordi det kunne være en sammenheng mellom bruk av anabole steroider og voldelig atferd.

5.2.2 Hvorfor kriminalisere erverv og besittelse av dopingmidler i tillegg til bruk?

Erverv, besittelse og bruk av dopingmidler må sees i sammenheng. Dette kan belyses nærmere ved å se hen til hvorfor ikke erverv eller besittelse av dopingmidler er straffbart etter gjeldende rett. Det normale handlingsforløp vil være at den enkelte kjøper dopingmidler, og deretter bruker dem selv. Erverv av doping er ikke straffbart fordi man ikke ønsker å ramme den enkeltes befatning med dopingmidler til eget bruk, som ikke er straffbart (*høringsnotat2001*). Tilsvarende vil kriminalisering av besittelse av dopingmidler langt på vei innebære en kriminalisering av bruk siden bruk krever besittelse. Også besittelse er derfor ikke

kriminalisert. Hvis man imidlertid ønsker å kriminalisere bruk av dopingmidler, må disse handlinger ses i sammenheng. Det vil da være naturlig å kriminalisere erverv og besittelse samtidig med bruk for å sikre en effektiv håndhevelse. Kriminalisering av bruk isolert sett vil være lite hensiktsmessig siden bruk forutsetter erverv og besittelse. Det springende punkt i den videre oppgaven blir på denne bakgrunnen å vurdere om man bør kriminalisere bruk.

Før jeg går nærmere inn på dette spørsmålet, vil jeg se norsk rett i forhold til dansk og svensk rett. I Danmark har man valgt å kriminalisere selve besittelsen av dopingmidler. Hovedformålet med dette var å begrense sportsutøvernes bruk av dopingmidler. For å kunne bruke dopingmidler må man som nevnt være i besittelse av dem. I Sverige besluttet Riksdagen å kriminalisere bruk av enkelte dopingmidler i 1999 mens erverv var straffbart også tidligere. Formålet med forbudet mot erverv var å hindre spredning av dopingmidler (*Prop. 1998/99:3*). Det er derfor verdt å merke seg at både dansk og svensk rett har kriminalisert erverv og besittelse uten samtidig å kriminalisere bruk. Et forbud mot besittelse vil muligens være lettere å håndheve enn et forbud mot bruk. Skal politiet ta dopingprøve kreves det skjellig grunn til mistanke jf. strpl. 157. For å påvise besittelse er det ikke nødvendig å foreta en dopingkontroll av den mistenkte. Men politiet må sannsynligvis ransake den mistenkte for å finne ut om han er i besittelse av dopingmidler. Det kreves også skjellig grunn til mistanke for at politiet skal kunne foreta en ransaking av mistenkte jf. strpl. § 192. Den danske løsningen vil derfor slik jeg ser det, ikke være lettere å håndheve enn et forbud mot bruk.

5.2.3 Er bruk av dopingmidler straffverdig?

Selvdestruktiv atferd er i utgangspunktet ikke straffverdig. Dette anføres vanligvis som hovedinnvendingen mot å kriminalisere bruk av dopingmidler. Det jeg skal vurdere videre i punkt 5.2.3, er om misbruk av dopingmidler bare medfører konsekvenser for gjerningspersonen selv. Antakelig finansierer misbrukerne utenfor den organiserte idretten sitt bruk gjennom salg til andre. Men koblingen til annen kriminalitet er her uklar. Sammenhengen er ikke belyst på samme måte som for narkotika. Denne problemstillingen blir derfor ikke nærmere vurdert i det følgende. Spørsmålet blir derimot om det kan påvises at det er en sammenheng mellom bruk av anabole steroider og voldelig atferd. Dette er et svært omdiskutert spørsmål. Hvis

det er tilfelle at bruk av anabole steroider bidrar til at brukeren begår voldshandlinger, ligger det i straffenes kjerneområde å motvirke at andre skades eller krenkes. Det mangler imidlertid gode vitenskapelige studier som viser sammenhengen mellom misbruk av anabole steroider og vold. Usikkerheten knyttet til om bruk av anabole steroider fører til voldelig atferd, gjør at argumentet ikke veier så tungt som det ville gjort dersom sammenhengene var klare (*høringsnotat2001*).

Hvor strenge krav bør stilles til dokumentasjonen? Det bør generelt stilles krav til god dokumentasjon av de negative virkningene før det kan være grunnlag for å kriminalisere handlingstypen (*høringsnotat2001*). Dette taler for at man bør avvente videre forskning som kan klargjøre om det er årsakssammenheng mellom dopingbruk og vold, før man velger å kriminalisere bruk av anabole steroider. På den annen side bør kravene til dokumentasjon for at det er en faktisk sammenheng mellom misbruk av anabole steroider og vold, settes lavere fordi virkningene av vold er så alvorlige (*høringsnotat2001*). Vold kan i alvorlige tilfeller føre til at offeret dør eller påføres alvorlige skader. Spørsmålet blir derfor om en kriminalisering av doping kan baseres på en form for "føre var" tankegang. Bør man kriminalisere fordi det *kan* være sammenheng mellom doping og vold? Denne tankegangen forutsetter at færre vil bruke dopingmidler hvis det blir straffbart. Er det tilfelle at potensielle dopingmisbrukere vil la seg påvirke av en straffetrussel? Antakelig er oppdagelsesrisikoen mer avgjørende enn det forhold at det blir straffbart (*høringsnotat2001*). Et straffebed som retter seg mot bruk av dopingmidler vil, som jeg kommer tilbake til, være vanskelig å håndheve og kontrollere. Oppdagelsesrisikoen blir av den grunn formentlig lav.

5.2.4 Kan det være grunn til å kriminalisere bruk av dopingmidler selv om handlingen ikke er straffverdig?

Jeg forutsetter i den videre drøftelse at et misbruk av dopingmidler bare har konsekvenser for gjerningspersonen selv. Handlingen er dermed i utgangspunktet ikke straffverdig. Det kan imidlertid i særskilte tilfeller være grunnlag for å kriminalisere handlinger som ikke er straffverdige, for å beskytte gjerningspersonen mot seg selv og sine beslutninger. Vil de konsekvensene et misbruk av dopingmidler har for den enkelte bruker i seg selv være tilstrekkelig grunn til å kriminalisere? Det

er klarlagt at bruk av anabole steroider skader brukerens helse. De alvorligste bivirkningene er infertilitet, negative endringer i misbrukerens stoffomsetning, leverskader, økt kjønnsdrift og ulike psykiske forstyrrelser (*høringsnotat2001*). Et annet spørsmål er derimot om helseskade er et samfunnsansvar. Ønsket om å forebygge helseskade begrunner legemiddeloven og den øvrige helselovgivningen (*NOU 1990:30*). Dersom bruk av dopingmidler medfører fare for alvorlig helseskade eller fare for at mange får helseskade, gir det grunn til å gripe inn både overfor idrettsutøvere og andre. Men helseskadelig livsførsel er normalt ikke straffverdig (*høringsnotat2001*). Individets selvbestemmelsesrett taler for at man selv må få velge hva man vil utsette kroppen for. I tillegg er omfanget av misbruket lite sammenlignet med bruk av narkotika, og de samfunnsmessige omkostninger av dopingbruk er sannsynligvis små sammenlignet med andre lovlige helsefarlige stoffer som for eksempel alkohol og tobakk (*høringsnotat2001*).

På tross av disse hensynene ble de helsemessige konsekvensene av dopingmisbruk ansett for å være god nok grunn til å kriminalisere bruk i Sverige. I de svenske forarbeidene (*Prop. 1998/99:3*) ble det spesielt lagt vekt på at det først og fremst er unge mennesker som anvender dopingmidler. Det var derfor viktig for samfunnet å motvirke at unge mennesker utsatte seg for en slik helsefare. Men spørsmålet er om dette kan gjøres effektivt med straff. Helsemessige tiltak kan virke vel så avskrekkende på unge misbrukere. Hvilken effekt straffebudet vil ha på unge misbrukere, bør være et avgjørende moment i vurderingen av om en handling bør kriminaliseres. I de svenske forarbeidene ble det ikke inngående drøftet om straff var et egnet virkemiddel for å motvirke bruk.

5.2.5 Er straff et egnet virkemiddel for å verne individet mot seg selv og sine beslutninger?

For at et straffebud skal være egnet, må det som nevnt kunne håndheves uten å krenke viktigere interesser. Med det menes at et straffebud mot doping må kunne kontrolleres og straffefølges. Ellers blir straffebudet bare en tom trussel. Problemstillingen blir derfor om det er mulig å oppdage og bevise bruk av dopingmidler uten å krenke viktigere interesser enn de straffebudet er satt til å verne. Hensynet til privatlivets fred er et eksempel på en slik interesse som kan komme i konflikt med kriminaliseringen av bruk av dopingmidler.

I følge EMK art. 8 har alle rett til respekt for sitt eget privatliv. Det innebærer også et vern av den kroppslige integritet (*Prop. 1998/1999:3*). Hva menes med respekt for den kroppslige integritet? Det sentrale i denne rettssikkerhetsverdien er at den enkelte selv skal kunne bestemme over sin fysiske person og sine personlige interesser (*Eskeland1989*). Ethvert angrep eller en kroppslig undersøkelse representerer en krenkelse av kravet om respekt for den fysiske integritet. Dermed er så vel fysisk avstraffelse som de betydelige mindre alvorlige inngrep, herunder ulike former for prøvetakinger, integritetskrenkende. Men det kan gjøres unntak fra art. 8. I følge artikkelen selv må unntakene gjøres i lov, og de må videre være nødvendige i et demokratisk samfunn av hensyn til visse interesser. Interessen av å forebygge urett og lovbrudd er eksplisitt nevnt i art. 8.

Å håndheve et straffebud som er rettet mot bruk av dopingmidler uten å krenke viktigere interesser, vil åpenbart bli vanskelig. Politiet må i så tilfelle bruke de vanlige etterforskningsmetoder og tvangsmidler. Politiet er bundet av straffeprosesslovens krav om skjellig grunn til mistanke for å kunne benytte ulike tvangsmidler. Politiet kan derfor ikke foreta ransaking eller ta blodprøve uten at kravet om kreves skjellig grunn til mistanke er oppfylt jf. strpl. §§ 157 og 192. Skjellig grunn betyr at det må foreligge en godt begrunnet mistanke om at den mistenkte er skyldig (*Slettan / Øie 1997 s. 540*). Kravet om skjellig grunn til mistanke blir i rettspraksis tolket slik at det må være mer sannsynlig at han har begått handlingen, enn at han ikke har gjort det (Rt. 1993 s. 1302). I praksis vil det antakelig ha lite for seg for politiet å møte opp i et treningsstudio uten at det på forhånd foreligger mistanke rettet mot enkeltpersoner. Det er vanskelig å tenke seg at politiet bare ved å oppsøke et treningsstudio kan etablere skjellig grunn til mistanke mot noen av de tilstedeværende. Hvor store skal musklene være før det er skjellig grunn til mistanke om misbruk av anabole steroider? Kravet om skjellig grunn til mistanke vil være oppfylt i de tilfeller der det samtidig foreligger et tilfelle av innførsel og/eller oppbevaring, og dette gir indikasjon på bruk eller besittelse. Kravet til skjellig grunn til mistanke er også oppfylt hvis gjerningspersonen innrømmer handlingen selv. Det blir mer komplisert i situasjoner der gjerningspersonen nekter for bruk eller ikke mistenkes for bruk, i forbindelse med annen form for befatning med dopingmidler.

Det er bare den organiserte idretten som på avtalegrunnlag kan ta uanmeldte prøver uten konkret mistanke. Det må som vist ovenfor foreligge konkret mistanke på forhånd for at politiet skal kunne ta blodprøve. Spørsmålet blir så om det er grunnlag for å fravike kravet om skjellig grunn til mistanke. I utkast til lov om organisering av kontroll og påtalevirksomheten i dopingsaker blir det foreslått at det skal opprettes et uavhengig organ. Dette organet skal ha kompetanse til å ta uanmeldte prøver uten konkret mistanke av andre enn de organiserte utøverne. Dette utvalget hevder imidlertid at det er grunn til å oppstille stedlige begrensninger. Med det menes at dopingkontroll av uorganiserte utøvere bare skal kunne gjennomføres ”i de miljøer der det typisk og erfaringsmessig samles personer som kan tenkes å bruke slike midler, og hvor ungdom etter påvirkning kan bli fristet til bruk.” Dopingkontroller av andre enn de organiserte idrettsutøverne vil derfor typisk kunne foretas i treningsstudioer. Ansvar for oppfølgingen av saken i det strafferettslige perspektiv vil fortsatt ligge hos politiet og påtalemyndigheten.

Tilfredsstiller dette forslaget kravet til rettssikkerhet, eller bør det gjelde lovfestede begrensninger i adgangen til å utføre dopingkontroller? Kravet om skjellig grunn til mistanke skal nettopp beskytte uskyldige mot inngrep i den fysiske integriteten. Det må derfor ses hen til om det å utsettes for uanmeldte dopingkontroller i forbindelse med trening på helsestudioer, er å anse for et uforholdsmessig inngrep i forhold til hva mistanken gjelder.

Å ta en urinprøve av siktede er et lite inngrep i forhold til andre forholdsregler han må finne seg i til beste for sakens opplysning, som for eksempel varetektsfengsling. Forbudet mot bruk av doping kan lettere håndheves hvis utvalgets forslag følges. Det er nettopp på treningsstudioer de fleste brukerne vil finnes og identifiseres. De vil være mer forberedt på en kontroll i et treningsstudio enn privat eller på et annet sted.⁹ Men det kan tenkes at misbrukerne vil gå et annet sted å trene, dersom lovforslaget gjennomføres. De vil muligens lage sine egne klubber eller trene privat. Et krav om skjellig grunn til mistanke for å kunne utføre dopingkontroller på helsestudio, vil nok uansett svekke berettigelsen av lovforslaget.

---

⁹ Se utkast til lov om organisering av kontroll og påtalevirksomheten i saker om doping 2001.

På den annen side må det ses hen til hvilke interesser forslaget krenker. Kan det forsvarers overfor uskyldig mistenkte at de må gjennom en dopingkontroll? Det er inngripende i den fysiske integritet å måtte avgi urinprøve under påsyn i forbindelse med egentrening. Kontrollen vil videre foretas av et uavhengig organ helt uten varsel. Mange vil kanskje ikke engang ha kunnskap om at det er adgang til noe slikt. Det vil i stor grad avhenge av treningssenterets opplysning til medlemmene. Enkelte treningssentre vil antakelig vegre seg for å gå ut med informasjon om muligheten for uanmeldte dopingkontroller av frykt for medlemstap. Det foreligger ingen konkret mistanke til vedkommende utover at han befinner seg på et treningsstudio. Etter min mening tilfredsstillende forslaget vanskelig kravet til rettssikkerhet, og politiets etterforskning må ikke drives slik at den setter rettssikkerheten i fare. Det er derfor slik jeg det, ikke mulig å oppdage bruk av dopingmidler uten å krenke viktigere interesser enn straffebudet er satt til å verne.

Hvordan er så mulighetene for å bevise bruk av dopingmidler? Mulighetene for å påvise tilførsel av ulike dopingmidler varierer i forhold til hvilket stoff det er tale om. Syntetiske anabole steroider finnes ikke naturlig i kroppen. Hvis slike stoffer finnes i kroppens væsker, må de ha blitt tilført kroppen. Situasjonen er en annen når det gjelder stoffer som også finnes naturlig i kroppen, som for eksempel testosteron. Det kan derfor være vanskelig å fastslå om disse har blitt tilført kroppen (*Prop. 1998/99:3*). Til tross for at analysen av dopingprøven er positiv, er det ikke dermed bevist at det har skjedd en bevisst tilførsel av dopingmidler. Hvis prøven er positiv på grunn av for høye testosteronverdier, må svaret ses i sammenheng med sykdomstilstand og inntak av medisiner. Visse sykdommer kan nemlig føre til at testosteron finnes i kroppen i større mengder uten at det dermed må ha skjedd en tilførsel.

Analysene kan heller ikke gi et presist svar på når bruken har skjedd. For de fleste stoffer har man imidlertid kunnskap om hvor lang nedbrytningstid de har, slik at man kan fastslå i hvilken tidsperiode bruken må ha skjedd (*Prop. 1998/99:3*). Bevisproblemet oppstår først når den mistenkte alt har brukt et stoff med lang nedbrytningstid og blir testet på nytt i samme tidsperiode. Det er da det vanskelig å fastslå med sikkerhet om det nye positive analyseresultatet må henføres til den

samme bruken som tidligere, eller har han brukt dopingmidlet på nytt. Et annet bevisproblem kan oppstå hvis den mistenkte påstår at han har brukt et dopingmiddel i et land hvor det er lovlig.

5.2.6 Straffebudets signaleffekt

Til tross for at straffebudet er vanskelig å håndheve slik vi har sett i punkt 5.2.5, er det noen som hevder at man bør kriminalisere på grunn av signaleffekten. Vil en kriminalisering bidra til en holdningsskapende effekt mot dopingbruk, og hvilken vekt skal i så fall legges på denne effekten? Kriminalisering av bruk av dopingmidler gir klart signal om hvordan samfunnet ser på handlingen. Vil dette få mange til å følge straffebudet til tross for at oppdagelsesrisikoen er liten? Trussel om straff vil muligens bidra til å skape en negativ holdning til doping hos folk flest. Det er også rimelig å anta at risikoen for straff har en viss avskrekkende effekt på en del av dem som kunne føle seg fristet til å prøve dopingmidler. Men det er viktig å fremholde at den allmennpreventive effekten er størst ved høy oppdagelsesrisiko. Det er muligheten for å bli oppdaget som i større grad skremmer potensielle dopingmisbrukere fra å begynne. Det er ikke skillet mellom hva som er straffbart og ikke som er det avgjørende. Dette taler mot å tillegge signaleffekten stor vekt. I tillegg vil en kriminalisering av stadig nye handlinger generelt sett svekke respekten for straff. Det vil derfor ikke være hensiktsmessig å kriminalisere bruk av dopingmidler på grunn av signaleffekten.

Det er igjen grunn til å sammenligne norsk rett med svensk rett. I svensk rett ble signaleffekten av å kriminalisere bruk av dopingmidler tillagt betydelig vekt. I Sverige ønsket man å kriminalisere bruk for å markere at samfunnet tar sterk avstand fra all befatning med dopingmidler, i håp om at det ville være av betydning for ungdommen. Hvis skillet i den svenske lovgivningen mellom erverv og bruk ble opprettholdt, ville enkelte kanskje ta lettere på spørsmålet. Men i de svenske forarbeidene (Prop. 1998/99:3) ble ikke signaleffekten vurdert opp mot oppdagelsesrisikoen, som har vist seg å ha vel så stor avskrekkende virkning på potensielle misbrukere, eksempelvis ungdom.

5.2.7 Andre uønskede virkninger av å kriminalisere bruk

En viktig årsak til å at man ikke ønsker å kriminalisere handlinger som bare skader gjerningspersonen selv, er at andre virkemidler kan være mer hensiktsmessige. En kriminalisering av bruk kan medføre at misbrukerne unnlater å søke hjelp for sine helseproblemer av frykt for straff og et stempel som kriminell. I tillegg kan virksomheten som følge av en kriminalisering "gå under jorda." Det vil da bli vanskeligere å nå fram for de som ønsker å benytte andre virkemidler for å hindre misbruk.

5.2.8 Andre ønskelige virkninger av å kriminalisere bruk

Straffeloven § 162 b er vanskelig å håndheve slik den er formulert i dag. En ønskelig effekt av å kriminalisere erverv og besittelse er at den uklare grensen mellom ikke straffbar besittelse for eget bruk og straffbar oppbevaring fjernes. I følge ordlyden kan gjerningsmannen påstå at han er en tung misbruker av anabole steroider, og at det er årsaken til at han er i besittelse av en slik stor mengde for eget bruk.

Dette var kanskje også gjeldende rett inntil Høyesterett avsa en kjennelse i 2001, inntatt i Rt. 2001 s 1561, som gjaldt spørsmålet om grensen mellom straffri besittelse og straffbar oppbevaring av dopingmidler, jf. § 162 b. Høyesterett uttalte imidlertid i denne saken at det ikke er riktig ved anvendelsen av § 162 b første ledd, "å måle det beslaglagte kvantum dopingmidler mot det forbruk som den aktuelle besitter angir å ha innenfor rammen av en kur." Høyesterett tolket bestemmelsen på bakgrunn av formålet som var å ramme omsetningsapparatet, for å hindre spredning av stoffet. Denne spredningsfaren vil være større jo større kvantum det er snakk om. Bestemmelsen måtte derfor forstås slik at man godtar besittelse av et begrenset kvantum som straffri, og at dette gjøres uavhengig av de opplysninger som siktede gir om sitt eget misbruk. Fastsettelsen av kvantum måtte således skje ut fra objektiviserte vurderinger av hva som ligger i begrepet "eget bruk". Det avgjørende blir dermed ikke hvilken mengde gjerningsmannen påstår er til eget bruk.

En annen positiv sideeffekt av å kriminalisere bruk er at det blir lettere å forfølge overtredelser av strl. § 162 b generelt sett. Bestemmelsen blir mer effektiv. Erfaring

fra narkotikasaker viser nettopp at det er brukere som gir opplysninger om bakmennene (*høringsnotat2001*).

Slik § 162 b er utformet i dag, er det straffbart å medvirke til en lovlig handling. Den klare hovedregel er imidlertid at den handlingen det medvirkes til, skal være straffbar. Ved å kriminalisere bruk unngår man å straffebelegge medvirkning til en straffri atferd.

5.2.9 Oppsummering og foreløpig konklusjon

Det er alvorlig at bruken av dopingmidler utenfor den organiserte idretten har økt, og at brukerne av dopingmidler blir stadig yngre. Det å bekjempe dopingmisbruk bør derfor være en oppgave for de offentlige myndigheter. Spørsmålet er derimot om straff er et egnet virkemiddel.

Det er ingen tvil om at bruk av dopingmidler kan medføre alvorlig helseskade, særlig hos unge misbrukere, men helseskadelig livsførsel er i utgangspunktet ikke straffverdig. I vurderingen av om straff bør tas i bruk, må det likevel vektlegges at en kriminalisering innebærer en markering av samfunnets oppfatning. En slik markering kan ha psykologisk verdi og en preventiv effekt på ungdommer og andre potensielle misbrukere. Dette kan igjen begrunne at det bør gjøres unntak fra prinsippet om å ikke kriminalisere handlinger som kun skader gjerningsmannen selv.

Straffebudets signaleffekt bør imidlertid ses i sammenheng med oppdagelsesrisikoen. Muligheten for å bli oppdaget skremmer potensielle misbrukere mer enn skille mellom hva som er straffbart og ikke. Et straffebud mot bruk av doping vil som vist i punkt 5.2.5 være svært vanskelig å håndheve. Dette svekker straffebudets avskrekkende virkning og taler mot å tillegge signaleffekten så stor vekt.

Jeg mener derfor at man bør vurdere nærmere, før man kriminaliserer bruk av dopingmidler, om misbrukerne utenfor den organiserte idretten kan nås med andre virkemidler, som for eksempel informasjon og annet holdningsskapende arbeid. Det kan kanskje være vanskeligere å nå frem til denne gruppen misbrukere enn de

organiserte utøverne. De organiserte utøverne vil rapportere til anti-dopingavdelingen i NIF om hvor de trener til enhver tid. En slik rapporteringsplikt er det umulig å ilegge de uorganiserte, dette til tross for at de uorganiserte også vil være lettest å finne og identifisere på ulike treningsstudioer. Som tidligere nevnt i punkt 5.2, brukes nettopp en rekke dopingmidler i sammenheng med styrketrening for å oppnå de ”rette” kosmetiske målene. En kriminalisering kan imidlertid føre til at virksomheten ”går under jorda”, og misbrukerne blir derfor vanskeligere å finne. Dette er uheldig for de som ønsker å benytte andre virkemidler for å hindre misbruk.

Endelig må det ses hen til om man bør kriminalisere bruk på det grunnlaget at det kan være sammenheng mellom bruk av anabole steroider og voldelig atferd. Forskningsresultatene på området spriker foreløpig, og vi har derfor ikke grunnlag for å vite med sikkerhet om det er sammenheng. Inntil det foreligger dokumentasjon på at det er sammenheng, er det slik jeg ser det, ikke grunnlag for å kriminalisere bruk av doping.

5.3 Kan straff bidra til å bekjempe doping innenfor den organiserte idretten ?

Det er de samme utgangspunkter som gjelder i innenfor den organiserte idretten som utenfor, i forhold til om bruk av dopingmidler bør kriminaliseres. Men det kommer noen momenter i tillegg.

Det er ulike hensyn som begrunner idrettens regler om forbud mot doping og straffelovens/legemiddellovens forbud mot doping. De idrettslige reglene er først og fremst motivert av et ønske om å unngå juks. Reglene skal forhindre at noen får et konkurransefortrinn fremfor andre gjennom bruk av dopingmidler (*handlingsplan 1999*). Innenfor den organiserte idretten har det derfor blitt lagt vekt på de etiske aspektene ved bruk av doping. Idretten selv har fordømt og tatt sikte på å forhindre idrettsutøvere i å bruke dopingmidler som fremmer prestasjonene. I tillegg har det blitt lagt vekt på at bruk av dopingmidler også er farlig for utøverne selv.

Det kan også være naturlig å vurdere om bruk av dopingmidler innenfor den organiserte idretten kan ha et moment av bedrag. I toppidretten er det vanlig at utøverne får tilbud fra ulike sponsorer om kontrakter. Disse sponsorkontraktene er

ofte av stor økonomisk verdi for utøveren. Men kontraktene inngås normalt under den forutsetning at utøveren ikke er dopet. En utøver som er dopet, vil derfor neppe gi uttrykk for det. Dette sikrer utøveren gode kontrakter som han ellers ikke ville fått. Er det å gi uriktige opplysninger om at du er dopet eller å fortie forholdet overfor sponsor, et bedrageri i straffelovens forstand?

Det objektive gjerningsinnholdet i bedrageribestemmelsen i straffeloven § 270, første ledd nr. 1 faller i tre deler (*Andenæs1996 s. 90*). For det første må utøveren fremkalle, styrke eller utnytte en villfarelse. Med det menes at utøveren må føre sponsoren bak lyset. Dette kan han gjøre ved å gi uriktige opplysninger, typisk ved å skrive under på en kontrakt som inneholder en klausul om at utøveren skal være dopingfri, til tross for at han vet det er uriktig i sitt tilfelle. Utøveren fremkaller dermed villfarelsen ved å skape en uriktig forestilling hos sponsoren. Utøveren kan også føre sponsoren bak lyset ved å fortie opplysninger om at han er dopet. Det må være ganske opplagt for utøvere og andre at sponsorer ikke vil inngå kontrakter med utøvere som doper seg. Derfor vil det forhold at utøveren er dopingfri, gjelde som en stilltiende forutsetning ved kontraktsinngåelsen. Utøveren utnytter at sponsoren tror at han er dopingfri gjennom å forholde seg taus om saken.

For det andre må vilkåret om forledelse i straffeloven § 270 være oppfylt. Med det menes at villfarelsen må ha forledet sponsoren til en handling (*Andenæs1996 s. 95*). Utøveren har typisk forledet sponsoren til å inngå sponsorkontrakt ved å gi inntrykk av å være noe han ikke er, nemlig dopingfri.

Endelig må handlingen ”volde tap eller fare for tap”, jf. § 270 første ledd. Tapet må her være av økonomisk art for sponsoren (*Andenæs1996 s. 100*). En sponsorkontrakt med en utøver som bruker dopingmidler, kan være uten verdi for sponsoren, og han vil antakelig ha adgang til å heve kontrakten. Men selskapet har allerede tapt de pengene utøveren alt har tjent på kontrakten. I tillegg er det fare for at kontraktsforholdet svekker sponsorselskapets merkeverdi i fremtiden.

En utøver vil også kunne føre konkurrenter, støtteapparat og særforbund bak lyset når han doper seg. Det er imidlertid vanskeligere å fastslå om disse vil lide et økonomisk tap på grunn av dopingmisbruket. Det kan imidlertid godt tenkes at

utøvere er blitt snytt for bedre sponsorkontrakter fordi konkurrenter har oppnådd bedre resultater ved å dope seg. Men det fører for langt å gå nærmere inn på dette her.

Det objektive gjerningsinnholdet i straffeloven § 270 kan dermed være oppfylt i forhold til sponsorene. I subjektivt henseende kreves forsett og vinningshensikt (*Andenæs 1996 s. 107*). Kravet om forsett innebærer at utøveren må være klar over at han skaper eller utnytter en villfarelse hos sponsor som igjen forleder han til å inngå en sponsorkontrakt. Utøveren må endelig være klar over at sponsoren vil tape, eller at det er fare for at han får en dårligere kontrakt dersom dopingmisbruket oppdages. En utøver er klar over at en sponsorkontrakt inngås under forutsetning av at han ikke bruker doping. Like fullt vet han at kontrakten innebærer tap for sponsor dersom han doper seg. I tillegg til kravet om forsett må kravet om vinningshensikt være oppfylt. Det innebærer at utøveren må ha til hensikt å skaffe seg en uberettiget vinning. Hensikten med å dope seg er å vinne, og som en følge av det, får utøveren bedre kontrakter og mer penger. Vinningen er også uberettiget. Han hadde ikke hatt krav på den samme sponsorkontrakten dersom det var kjent at han var dopet. Bruk av dopingmidler innenfor idretten har derfor et moment av bedrag. Dette er med på å ødelegge idretten fordi faren for dopingmisbruk skremmer sponsorerer og andre aktører fra å samarbeide med utøverne. De ulike aktørene er redd for å bli lurt da det kan medføre økonomisk tap og tap av omdømme.

Men bruk av doping ødelegger idretten først og fremst fordi den skaper ulike konkurransevilkår. Dopingmisbruket i idretten må derfor bekjempes. Spørsmålet er imidlertid om det bør skje ved bruk av straff. Straff er samfunnets strengeste reaksjon på normbrudd. Det er flere måter å styre folks atferd på, og hvis andre reaksjonsformer er like virkningsfulle, bør man som tidligere nevnt, velge dem. Da erverv, bruk og besittelse av dopingmidler ikke ble gjort straffbart i 1992, var det hovedsakelig begrunnet med at idrettens eget kontroll- og sanksjonssystem virket vel så effektivt og preventivt som straff, jf. Ot. prp. nr. 46 (1991-92).

En av årsakene til at idrettens straffesystem vil ha vel så stor preventiv effekt som straff er at politiet vil ha vanskeligheter med å håndheve forbudet. Det er bare idretten som kan ta dopingprøver uten å ha konkret mistanke til utøver. Dette har jeg

behandlet i punkt 5.2.5. I tillegg er det bare idretten selv som kan ta fra den som doper seg medaljene, æren, berømmelsen og dermed også sponsorinntektene (Slettan, 2000).¹⁰ Men en kriminalisering av bruk av dopingmidler rammer også de idrettsutøverne som har brukt midler som omfattes av loven. Det er ikke aktuelt å begrense en straffetrussel til å gjelde bare de uorganiserte utøverne, og i vurderingen av om en handling bør kriminaliseres, må det derfor tas hensyn til at bruk av både straff og idrettslige reaksjoner ikke er uproblematisk (*høringsnotatet2001*). Dette blir tema under punkt 6. Jeg vil i det følgende se på forholdet mellom ”straffedommen” og ”idrettens avgjørelse”.

6 Forholdet mellom ”straffedommen” og ”idrettens avgjørelse”, er de alminnelige domstolene og idrettens domsorganer uavhengige av hverandre ved pådømmelsen av den samme straffbare handlingen?

I det følgende er fokus rettet mot de organiserte idrettsutøverne som har brukt et stoff som er foreslått kriminalisert i høringsnotatet 2001. Som nevnt i punkt 5.3, er det ikke aktuelt å begrense en straffetrussel til å gjelde bare de uorganiserte utøverne. Det innebærer at et positivt analysesvar i en dopingkontroll som gjennomføres av NIF, kan lede til at den organiserte idrettsutøveren tiltales for bruk. Både idrettens dømmende organer og de alminnelige domstolene kan da komme til å ta stilling til det samme straffbare forholdet, nemlig bruk av doping. Tema for den videre oppgaven blir forholdet mellom disse avgjørelsene: Er straffedommen eller idrettens avgjørelse bindende i senere saker? Har avgjørelsene gjennomslag over for hverandre? Jeg vil fortløpende vurdere om en slik dobbeltsporet prosess svekker tilliten til idrettens dømmende organer og dermed også NIFs anti-dopingarbeid. Og endelig, hvis det er slik at tilliten svekkes, i hvilken grad skal det tas hensyn til det i vurderingen av om straff bør tas i bruk?

---

¹⁰ Se artikkel i Aftenposten den 18.11.00

6.1 Hvilken betydning vil den strafferettslige avgjørelsen som sådan ha i en sak om det samme straffbare forholdet for idrettens domsorganer?

Under punkt 6.1 forutsetter jeg at det allerede er avsagt en straffedom når saken kommer opp for idrettens domsorganer. Jeg vurderer først i punkt 6.1.1 om en frifinnende straffedom har noen rettskraftvirkninger i saken for idrettens dømmende organer. I punkt 6.1.2 behandler jeg nærmere hvordan den frifinnende dommen må respekteres. Jeg behandler deretter i punkt 6.1.3 og 6.1.4 en fellende straffedom på samme måte.

6.1.1 Er en frifinnende straffedom bindende for idrettens domsorganer?

Spørsmålet her blir om sivile domstolars frifinnende dommer har noen rettskraftvirkninger i saker for idrettens domsorganer. Rettskraft er et begrep som brukes i to forskjellige betydninger (*Hov1999 s. 323*). Det brukes for det første i den betydningen at dommen er endelig. Dommen er endelig i den forstand at den ikke kan angripes med ordinære rettsmidler. Denne virkningen av dommen kalles ofte for dens formelle rettskraft. I det følgende bruker jeg rettskraft i betydningen materiell rettskraft. Med materiell rettskraft menes at dommen er bindende i senere saker.

Problemet blir om det i straffesaken er bindende avgjort at tiltalte ikke har begått den handlingen som tiltalen gjaldt. En straffedom er bindende i den betydning at det ikke kan reises straffesak mot vedkommende om det samme straffbare forholdet en gang til. Det gjelder uansett om tiltalte er domfelt eller frifunnet jf. strpl. § 51. Det kan imidlertid oppstilles som en generell regel at en dom i en straffesak ikke er bindende i en senere sivil sak (*Andenæs2000 s. 430*). En straffesak har ingen rettskraftvirkning i en senere sivil sak. Det er uten videre klart at en frifinnende dom som bygger på at tiltalte ikke har gjort seg skyldig i legemsbeskadigelse, ikke kan være til hinder for at han ved senere sivil dom blir ilagt erstatningsansvar (*Hov1999 s. 379*). Det skyldes at det blir stilt strengere krav til bevis i en straffesak enn i en tvist om sivile krav, og derfor kan straffedommen bare være bindende i senere straffesaker, ikke i senere sivile saker. Den frifinnende straffedommen vil derfor ikke være bindende for idrettens domsorganer.

6.1.2 Hvordan må den frifinnende dom respekteres, og hvem må respektere den?

Jeg forutsetter i det følgende at det allerede foreligger en ordinær rettslig avgjørelse av en straffesiktelse i form av en frifinnende dom. Spørsmålet blir om idrettens domsorganer ved pådømmelsen av det samme forholdet, kan avsi avgjørelse helt uavhengig av den frifinnende straffedommen. Har utøveren først blitt frifunnet for bruk ved de alminnelige domstolene, har han nok en forventning om at idrettens domsorganer vil komme til samme resultat ved pådømmelse av det samme forholdet. Det vil nok føles urettferdig for den utøveren som først har blitt frifunnet ved de alminnelige domstolene, og senere bli dømt av idretten for den handling han nettopp var frifunnet for. Dette vil antakelig vekke oppsikt utad og sette idrettens selvdømme i et negativt lys.

Det kan innvendes mot dette at vi i norsk rett allerede har en ordning som åpner for at tiltalte i den samme saken kan bli frifunnet for straff, men likevel pålagt erstatning. Det er straffeprosesslovens regler om adgangen til å fremme såkalte borgelige rettskrav i en straffesak, jf. § 3 og kapittel 29, som gir mulighet for å forene straffesaker og sivile krav. Men denne ordningen har også vakt oppsikt utad. Allmennheten har reagert på ordningen fordi de mener man får en tvetydig dom. Hvordan skal man forholde seg til den frikjente? Er han uskyldig selv om han blir pålagt å betale erstatning for den samme handlingen?

Tilsvarende problemer oppstår hvis den organiserte utøveren er frifunnet for straff, men idømt en idrettslig reaksjon. Idrettens reaksjon vil kunne så tvil om frifinnelsen. Er han egentlig uskyldig til tross for at idrettens domsorganer har funnet han skyldig? Straffedommen vil derfor kunne bli oppfattet som tvetydig.

6.1.2.1 Forholdet til uskyldspresumpsjonen i EMK art 6 (2).

Etter EMK artikkel 6 (2), den såkalte uskyldspresumpsjonen, skal enhver anses som uskyldig inntil det motsatte er bevist. Det kan reises spørsmål om ordningen med å ilegge en idrettslig reaksjon etter en frifinnelse for straff er i strid med konvensjonens bestemmelse. Før jeg vurderer dette spørsmålet nærmere, skal jeg redegjøre kort for presumpsjonens rettslige grunnlag og innhold.

Uskyldspresumsjonen er nedfelt i flere internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som Norge er bundet av, deriblant EMK art. 6 (2). Denne konvensjonen er også gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2.

Uskyldspresumsjonen gir uttrykk for flere regler (*Strandbakken2001 s. 11*). For det første kan det av presumsjonen utledes en regel om fordeling av bevisbyrden i straffesaker. Innholdet i denne regelen er at det er påtalemyndigheten som må føre bevis for tiltaltes skyld. For det andre forbyr presumsjonen at den siktede behandles som skyldig før det foreligger noen dom. Denne regelen skal forhindre at siktede blir forhåndsdomt av offentlige myndigheter og i media. Presumsjonen oppstiller endelig et forbud mot å konstatere straffeskyld etter at det foreligger en endelig frifinnende dom. Forbudet mot skyldkonstatering kan begrunnes med hensynet til personvernet. Etter at det er avsagt frifinnende dom skal man i utgangspunktet slippe å få rippet opp i straffesaken igjen. Det er det sistnevnte forbudet som blir behandlet i det følgende. Det er i forhold til forbudet mot konstatering av straffeskyld at det blir aktuelt å vurdere om det skjer en krenkelse. Jeg avgrenser mot de øvrige to reglene.

Før jeg vurderer nærmere om idrettens ordning kan komme i strid med forbudet mot skyldkonstatering etter en frifinnende dom, må det også redegjøres kort for uskyldspresumsjonens saklige virkeområde, jf. art. 6 (2). Etter EMK art. 6 (2) skal ”Everyone charged with a criminal offence” anses uskyldig inntil skyld er bevist. Hva er så å regne for en straffesak i konvensjonens forstand? Begrepet ”criminal offence” er etter den Europeiske menneskerettighetsdomstolens (EMD) praksis autonomt. Det må foretas en helhetsvurdering av om en person er i en slik situasjon at rettighetene utløses. En rekke momenter er relevante i denne vurderingen, men det ville føre for langt å gå nærmere inn på dette i denne oppgaven.

Det som er avgjørende her, er sondringen mellom disiplinærstraffer og ordinære straffer. EMD aksepterer at det innenfor avgrensede grupper må være adgang til å operere med relativt vidtgående disiplinærsanksjoner, uten at disse utløser rettighetene i art. 6. Idrettens reaksjon er typisk en disiplinærsanksjon. Dette til tross for at NIFs lov definerer sanksjonen som straff. Staten har monopol på å ilegge straff. Problemstillingen av hva som er en straffesak, kan derfor i utgangspunktet

bare oppstå i partsforholdet stat – enkeltindivid. Dersom en disiplinærsanksjon ilegges av en privat organisasjon, vil man derfor være utenfor uskyldspresumpsjonens virkeområde. Etter EMDs praksis innebærer ikke illeggelse av en idrettslig reaksjon etter en frifinnende straffedom, en krenkelse av uskyldspresumpsjonen.

6.1.2.2 Okeke-saken

I Okeke-saken¹¹ behandlet Voldgiftsretten spørsmålet om NIFs domsorganer måtte respektere en frifinnende straffedom. Forholdet til uskyldspresumpsjonen ble også inngående behandlet i denne saken. Før jeg går nærmere inn på Voldgiftsrettens tilnærming til problemet, vil jeg redegjøre kort for sakens faktum.

Saken for Voldgiftsretten gjaldt en utøver som var utestengt for brudd på dopingreglene. Denne utøveren (Okeke) deltok på en treningsleir på Lanzarote. En annen friidrettsutøver, som skulle slutte seg til treningsleiren litt senere, hadde fått i oppdrag av Okeke å ta med seg en pakke for ham til treningsleiren. Utøveren lot være å reise og overlot heller pakken til NIF. Pakken inneholdt en dobbel ampulle med et stoff som var oppført på dopinglisten.

Okeke ble av NIFs domsutvalg dømt for forsøk på overtredelse av NIFs lov § 12-1 tredje ledd. Domsutvalget fant det bevist at selve hensikten med handlingen var å overdra dopingmidler. Okeke anket avgjørelsen til Appellutvalget i NIF. I mellomtiden avsa Oslo byrett dom i straffesaken mot Okeke.¹² Okeke ble av Oslo byrett frifunnet for brudd på straffeloven § 162 b. Dommen ble avsagt under dissens, og den er rettskraftig. Okeke la ved sin prosessfullmektig fram byrettens dom for Appellutvalget og mente han måtte frifinnes. Appellutvalget opprettholdt imidlertid Domsutvalgets avgjørelse. Okeke reiste deretter sak mot NIF for Idrettens Voldgiftsrett med påstand om frifinnelse.

Jeg går nå over til å behandle Voldgiftsrettens begrunnelse for å frifinne Okeke. Voldgiftsretten konstaterte innledningsvis at uskyldspresumpsjonen må forstås slik

---

¹¹ Se dom avsagt av idrettens voldgiftsrett 29. mars 2000.

¹² Se dom avsagt av Oslo byrett 23. juni 1999.

at skyld ikke kan konstateres etter en frifinnende straffedom. Det er forbudet mot skyldkonstatering som kan være krenket i denne saken. Den problemstillingen som deretter ble reist, var om NIF var bundet av uskyldspresumpsjonen. NIF anførte at de ikke var noe pliktsubjekt i forhold til konvensjonen. Det er vedkommende stat som kan pådra seg ansvar for brudd på EMK, og som kan klages inn for EMD, for å klargjøre om det foreligger brudd på konvensjonen. NIF er en privat organisasjon, ikke et offentlig organ, så det var på det rene at NIF ikke kan innklages for EMD. Videre anførte NIF at art. 6 (2) ikke fikk anvendelse i saken fordi idrettsforbundets anmeldelse av Okeke ikke innebar noen straffesiktelse i konvensjonens forstand. Men det avgjørende spørsmålet for Voldgiftsretten, var ikke om idrettens anmeldelse kunne ses på som en straffesiktelse. Det forelå allerede en rettslig avgjørelse av en straffesiktelse i form av en frifinnende dom. Spørsmålet i saken ble imidlertid hvordan den frifinnende straffedommen måtte respekteres, og hvem som måtte respektere den.

Måtte NIFs selvdømmende organer respektere art. 6 (2) som en skranke ved pådømmelsen av saker med tilknytning til straffbare handlinger, hvor det tidligere var avsagt en frifinnende straffedom? Voldgiftsretten kom etter en samlet vurdering til at det fulgte av NIFs interne saksbehandlingsregler at uskyldspresumpsjonen måtte gjelde som en skranke. NIF har akseptert at uskyldspresumpsjonen til en viss grad gjelder. NIF har akseptert at presumpsjonen gjelder som en bevisbyrderregel, se NIFs lov § 11-7. I tillegg var NIF forsiktig med å konstatere straffeskyld offentlig før det foreligger dom i saken.

Men hvordan begrunnet Voldgiftsretten at NIF har akseptert forbudet mot skyldkonstatering, etter at det er avsagt en frifinnende dom? Det ble begrunnet med at straff ble brukt som begrep i de ulike lovbestemmelsene, reglene var utformet i samsvar med straffeprosessuelle prinsipper og i tillegg var teori og praksis knyttet til straff. Dette viste at reaksjonen ble oppfattet som straff både innad i organisasjonen og utad, det til tross for at en riktig begrepsmessig beskrivelse av tiltakene var sivilrettslige disiplinærsanksjoner. Det ble også fremhevet at NIFs lover inneholdt ulike bestemmelser som tilsvarte reglene i norsk strafferett og straffeprosess. Retten nevnte for eksempel bestemmelsen i NIFs lov § 11-7, om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode. Samlet sett kom derfor Voldgiftsretten til at "NIF og dermed

de dømmende instanser, gjennom sine interne saksbehandlingsregler synes å ha akseptert at de grunnleggende rettsikkerhetsgarantier i EMK, herunder art. 6, skal gjelde for disse organers behandling av saken”.

Problemet var endelig å vurdere om presumpsjonen var krenket. Det klare utgangspunktet var i følge Voldgiftsretten, at private selvdømmende organer i stor utstrekning kunne ilegge disiplinærsanksjoner overfor personer som er frifunnet i en straffesak for samme forhold. Dette skyldtes at gjerningsbeskrivelsen av det forholdet som gir grunnlag for reaksjon og bevisbyrdereglene, kan være annerledes enn i straffesaker. Men uskyldpresumpsjonen er forstått slik, at forbudet mot konstatering av straffeskyld er krenket dersom det i den senere avgjørelsen er uttrykkelig uttalt, at den tidligere frifinnelsen av straffekravet var uriktig. Presumpsjonen vil like fullt være krenket i de tilfeller der den senere avgjørelsen sår tvil om holdbarheten av selve frifinnelsen.

Appellutvalgets avgjørelse innebar etter Voldgiftsrettens mening en krenkelse av EMK art. 6 (2) fordi utvalget i sin avgjørelse uttrykkelig konstaterte, at det var bevist utover enhver rimelig tvil at Okeke hadde begått handlingen. Appellutvalget konstaterte dermed straffeskyld etter de samme bevisbyrdereglene for den samme handlingen som byretten tidligere hadde frifunnet ham for.

6.1.2.3 Vurdering av Okeke-saken

Avgjørelsen i Okeke-saken begrenser NIFs mulighet til å ilegge disiplinærsanksjoner overfor personer som er frifunnet i en straffesak. Men utgangspunktet er fortsatt at NIF i stor utstrekning kan ilegge disiplinærsanksjoner til tross for at utøveren er frifunnet. Dette skyldes blant annet at gjerningsinnholdet er ulikt beskrevet, og at bevisbyrdereglene i NIFs regelverk kan være annerledes enn i straffesaker. Disiplinærsanksjoner kan derfor ilegges for forhold som ikke rammes av et straffebud. Idrettsforbundet vil derfor i stor utstrekning kunne ilegge disiplinærsanksjoner uavhengig av en frifinnende straffedom fordi NIFs lov rammer forhold som ikke er straffbare etter § 162 b. NIFs lov § 12-1 rammer i motsetning til straffeloven § 162 b også erverv, besittelse og bruk av dopingmidler. NIFs domsorganer vil derfor i større grad bli bundet av en frifinnende straffedom dersom man velger å kriminalisere erverv, besittelse og bruk. Dette kan være uheldig fordi

bekjempelsen av dopingmisbruk har høyest prioritet innenfor idretten. På grunn av begrensede ressurser og vanskelig etterforskning vil politiet og påtalemyndigheten antakelig ikke prioritere slike saker like høyt. Avgjørelsen i Okeke-saken innebærer derfor at politiets prioritering og etterforskning kan få vesentlig betydning for NIFs anti-dopingarbeide.

Hvilken betydning politiets etterforskning og prioritering vil ha for anti-dopingarbeidet i NIF, avhenger også av hvilken vekt denne avgjørelsen skal tillegges. På de fleste områder har voldgiftsdommer liten betydning som rettskildefaktor. Det er et grunnleggende prinsipp at rettsregler og rettskildemateriale må være tilgjengelige for alle (*Fleischer 1995 s. 75*). Voldgiftsdommer er i utgangspunktet fortrolige. Med det menes at de er tilgjengelige bare for partene i voldgiftssaken og for dem som måtte få kjennskap til voldgiftsdommene via disse partene og deres advokater. Dommer avsagt av idrettens voldgiftsrett er fortrolige, se NIFs lov § 2-18, jf. tvistemålsloven kapittel 32. Det taler mot å tillegge idrettens voldgiftsdommer noen særlig vekt ved løsning av fremtidige rettsproblemer. Men voldgiftsdommer har allikevel stor betydning for løsning av rettsproblemer på enkelte områder. Det gjelder først og fremst voldgiftsdommer fra rettsområder hvor voldgift er den dominerende eller enerådende form for konfliktløsning (*Brækhus 1998 s. 201*). Innenfor idretten kommer sjelden eller aldri saker opp for de alminnelige domstoler. I følge NIFs lov skal tvister løses med endelig virkning innenfor NIFs dømmende organer. Med unntak for § 2-18 som åpner for overprøving ved en uavhengig voldgiftsrett. Dopingsaker vil da sjelden komme opp for de alminnelige domstolene. Dette taler for å tillegge avgjørelser fra Idrettens Voldgiftsrett vekt. Det finnes på dette området liten annen praksis å vise til.

Det er i tillegg et par momenter som kan tale for at nettopp dommen i Okeke-saken, bør ha betydning for løsning av fremtidige rettsproblemer. Som nevnt ovenfor er voldgiftsdommen fortrolig, det innebærer at den ikke kan offentliggjøres med mindre begge parter gir sitt samtykke (*Brækhus 1998 s. 196*). Men den ene parten kan ha opptrådt på en slik måte at den annen part får rett til å ensidig gjøre dommen kjent. Det var situasjonen i Okeke-saken. Okeke fikk derfor rett til å publisere dommen. En slik publisering bidrar til å styrke dommens rettskildeverdi. Det er også

av betydning fra et rettskildesynspunkt at dommen i Okeke-saken må sies å løse et spørsmål av allmenn interesse. Voldgiftsretten tar i denne saken generelt stilling til om NIF er bundet av uskyldspresumpsjonen. Det bør også telle at Voldgiftsretten avgjør spørsmålet i siste instans med det økte ansvaret det innebærer (*Brækhus1998 s.201*). I denne saken har det gitt seg utslag i en grundig begrunnelse. Det er endelig av betydning for dommens rettskildeværdi at idrettens voldgiftsrett består av tre dommere med juridisk kompetanse. På bakgrunn av dette mener jeg at avgjørelsen i Okeke-saken bør tillegges relativ stor vekt ved løsning av lignende saker av idrettens domsorganer i fremtiden for å sikre likebehandling og forutberegnlighet.

Et annet spørsmål er om argumentasjonen i saken bør tillegges vekt som sådan, slik at dommeren er berettiget til følge den i senere saker. Slik jeg ser det, er begrunnelsen i dommen både grundig og god. I stedet for å gå inn på vanskelige grensespørsmål som angår uskyldspresumpsjonens anvendelsesområde, konstaterer Voldgiftsretten kort at man er i grenseområdet. Voldgiftsretten bruker derimot mer plass på å argumentere nøye og overbevisende for at det følger av interne saksbehandlingsregler at NIF er bundet av uskyldspresumpsjonen. Det avgjørende argumentet for Voldgiftsretten synes å være at idrettens reaksjon på mange måter kan sammenlignes med straff i tradisjonell forstand. Idrettens straffebestemmelsene har meget inngripende økonomiske og personlige virkninger for utøverne, selv om virkningene avhenger av utøverens nivå. På denne bakgrunnen bør de alminnelige rettsikkerhetsgarantier gjelde også for idrettens organers behandling av straffesaker. Voldgiftsretten bruker mye plass på å vurdere om presumpsjonen er krenket til tross for at det er relativt opplagt i denne saken. Forklaringen på mye spalteplass ligger muligens i at Voldgiftsretten ønsker å uttale seg generelt om spørsmålet og dermed trekke opp retningslinjer for senere praksis. Jeg mener begrunnelsen i dommen er god og at den bør følges i senere praksis. Et motsatt resultat vil på lang sikt være uheldig for tilliten til idrettens dømmende organer.

6.1.3 Er en fellende straffedom bindende for idrettens domsorganer?

Som nevnt i punkt 6.1.1 har en straffedom ingen rettskraftvirkning i en senere sivil sak, verken ved frifinnende eller fellende dom. Tvml. § 186 tredje ledd bestemte i sin tid at en fellende dom i straffesaken er bindende i en senere sivil sak, men etter at bestemmelsen nå er opphevet, må det antas at heller ikke en fellende straffedom

har noen sivil rettskraftvirkning (*Andenæs2000 s.430*). Selv om tiltalte er frifunnet for skadeverk, kan han senere bli frifunnet for erstatningsplikt, med den begrunnelse at han ikke har voldt noe skade (*Hov1999 s. 379*). Den fellende straffedommen er derfor ikke bindende for idrettens domsorganer.

6.1.4 Hvorfor har ikke en fellende straffedom automatisk gjennomslag?

Det er forutsatt i forarbeidene (*Ot. prp. nr. 46 (1991-92)*) at dopingforbrytelser skal bedømmes etter de samme strafferettslige reglene av idrettens organer og domstolene. I den alminnelige strafferetten er det fire hovedvilkår som må være oppfylt for at handlingen skal være straffbar. Idrettens strafferett bygger på de samme prinsippene for ileggelse av straff (*Kjenner1992 s. 190*). Straff innen idretten kan som sagt få store økonomiske og personlige følger for den enkelte straffedømte. Derfor bør i utgangspunktet de samme vilkårene gjelde her som i strafferetten ellers, for at en person skal kunne domfelles for overtredelse av straffebestemmelser innenfor idretten. De alminnelige straffbarhetsvilkårene vil ikke bli nærmere behandlet i denne oppgaven siden det er de samme vilkår som må være oppfylt innenfor idrettens strafferett som i den alminnelige strafferetten, for at en person skal kunne straffes. Jeg vil videre i punkt 6.1.4 vurdere om bevisreglene er ulike innen idretten og i strafferettslig sammenheng. Hvis det er tilfelle, vil de alminnelige domstolene og idrettens domsorganer kunne avsi avgjørelser som ikke er sammenfallende med tanke på skyldspørsmålet.

6.1.4.1 Er bevistemaet for de alminnelige domstoler og idrettens domsorganer det samme?

Med bevistema menes forholdet som er gjenstand for bevisføring. Bevistemaet vil knytte seg til de faktiske forholdene som har rettslig betydning i saken (*Strandbakken 2001 s. 26*). Spørsmålet her blir om reglene i straffeloven § 162 b og NIFs lov § 12-1 skal tolkes likt i den utstrekning bestemmelsene bruker de samme uttrykkene ved beskrivelsen av den straffbare handlingen. Forbudet mot doping i NIFs lov § 12-1 retter seg mot den som ”rettstridig bruker midler og metoder som fremgår av dopinglisten”. I høringsnotatet 2001 foreslår Justisdepartementet å gjøre det straffbart ”uten lovlig adkomst å erverve, besitte eller bruke dopingmidler”.

Hva menes med ”bruk”? Er det tilstrekkelig at utøveren faktisk har tilført kroppen dopingmiddel (*Prop. 1998/99:3*)? Det er antakelig ikke tilstrekkelig i strafferettslig sammenheng, men et positivt analyseresultat vil ofte være et godt nok bevis for idrettens avgjørelse. Før domstolen avsier en straffedom må trolig bruken identifiseres, og det må i tillegg kunne bevises at det har skjedd en faktisk ulovlig tilførsel. Analyseresvaret i seg selv gir ikke noen nærmere opplysninger om tidspunktet for inntaket eller omstendighetene rundt inntaket. Et positivt analyseresvar må derfor utfylles med andre beviser. Deretter må analyseresvaret vurderes i forhold til hva som ellers har fremkommet under etterforskningen.

Bruken av dopingmidler kan også være ulovlig etter straffeloven § 162 om narkotikaforbrytelser, uten at den er ”rettstridig” etter NIFs lov § 12-1. I sak 27/01 for idrettens domsutvalg ble idrettsutøveren frifunnet til tross for at han hadde brukt et middel som var oppført på dopinglisten. Domsutvalget kom til at utøveren ikke hadde opptrådt i strid med § 12-1. Spørsmålet for idrettens domsutvalg i denne saken var om det å innta kokain som rusmiddel til festbruk, er å anse som rettstridig bruk av en idrettsutøver. Utøveren anførte at han ikke kunne rammes av straffebestemmelsen, fordi denne bruken av det ulovlige stoffet ligger utenfor det området som reguleres av NIFs lov. Domsutvalget var enig dette og viste til at loven ved å sette forbud mot rettstridig bruk, hadde ment å gi plass for et skjønn. Dette skjønnet skulle utøves med utgangspunkt i formålet med bestemmelsen, som er å forhindre at det blir benyttet ulovlige midler for direkte eller indirekte å søke og påvirke en idrettslig prestasjon. Utøveren skal derfor frifinnes såfremt det forbudte stoffet har blitt brukt uten noen som helst tilknytning til brukerens aktivitet som idrettsutøver. I slike situasjoner mangler man begrunnelse for en straffereaksjon etter idrettens regelverk.

Det er i denne sammenheng også verdt å merke seg at NIFs lovutredningsgruppe blant annet uttalte følgende i deres innstilling til Idrettsstyret om rettstridighetsbegreps betydning.¹³ ”Den det gjelder, har mulighet til å gå fri ved å bevise at midlene eller metoden verken uaktsomt eller forsettelig har vært brukt for å øke prestasjonsdyktigheten”. De tilfeller NIFs lovutredningsgruppe peker på, er

---

¹³ Se NIFs lovutredningsgruppes innstilling til idrettsstyret om rettstridsbegrepet i 1990.

imidlertid betegnet som bagatellmessige forsømmelser av lite infarmerende karakter, men det henvises nettopp til prestasjonsdyktigheten. Til tross for at dagens regelverk ikke krever bevis for at bruken av ulovlige midler er prestasjonsfremmende, vil det i følge idrettens domsutvalg være et moment i skjønnet som må utøves. Det var derfor et tungtveiende moment i sak 27/01 at utøverens motiv ikke var å påvirke egen prestasjon som idrettsutøver eller å skjule inntak av andre midler.

6.1.4.2 Er beviskravene forskjellige ved de to domstolene?

Beviskravet angir hvilken grad av sannsynlighet som må foreligge for at et faktum skal legges til grunn for en rettslig avgjørelse (*Stranbakken2001 s. 35*). Som vi har sett under punkt 6.1.2, kan det opereres med ulike bevisnivåer for ulike materielle krav selv om de har felles utgangspunkt i en handling som også er straffbar.

Spørsmålet blir om det samme strenge beviskravet som i strafferetten, gjelder ved ileggelse av en idrettslig reaksjon. For at tiltalte i en straffesak skal kunne domfelles, må hans skyld være bevist utover enhver rimelig tvil: Tvilen skal komme tiltalte til gode. Dette beviskravet gjelder som en ulovfestet generell regel innenfor strafferetten. I sivile saker er beviskravet som hovedregel sannsynlighetsovervekt (*Stranbakken1998 s. 543*). Dette beviskravet er heller ikke lovregulert, men det gjelder som et prinsipp som i dag har vunnet alminnelig tilslutning. Til tross for at idrettens regelverk selv betegner deres sanksjoner som straff, jf. NIFs lov § 11-5, er det som nevnt i punkt 6.1.2.2, riktigere å betegne tiltakene som sivilrettslige disiplinærsanksjoner. Men prinsippet om at enhver rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, gjelder også innenfor idretten, jf. NIFs lov § 11-7 fjerde ledd siste punktum, hvor dette uttrykkelig er lovfestet (*Kjenner1992 s. 202*). Prinsippet gjelder ikke bare når det er tvil om tiltalte har foretatt selve handlingen. Det gjelder også når handlingen er på det rene, men vedkommende for eksempel hevder at han handlet i nødverge eller nødrett, eller at han ikke har handlet med den skyld som straffebudet krever (*Kjenner1992 s. 202*).

I sak 14/00 og 15/00 for Domsutvalget var det avgjørende spørsmålet om det var ført tilstrekkelig bevis for at de to anmeldte hadde handlet uaktsomt. Hadde de to tiltalte forstått, eller burde de ha forstått at de var innkalt til dopingkontroll? I denne

saken uttalte Domsutvalget seg generelt om hvilket krav til bevis som gjelder innenfor idretten, og hvordan dette kravet skulle praktiseres. Domsutvalget konstaterte innledningsvis at det må gjelde et strengt krav til bevis. Dette begrunnes med kravet til rettssikkerhet som forklarer de strenge prosedyrereglene i NIFs lov kapittel 11. Innholdet i beviskravet er at det etter gjennomgang av bevisene, ikke må herske forstandig tvil om tiltalte har oppfattet at det forelå en innkalling. Domsutvalget kom til at det ikke var hevet over enhver rimelig tvil at de to hadde skjönt at de hadde mottatt innkalling, og de måtte derfor frifinnes.

6.1.4.3 Hvem har bevisbyrden?

Begrepet bevisbyrde knytter seg til hvordan man skal løse rettslige tvister hvor faktum ikke kan bringes helt på det rene. Ved tvil om faktum har man gjennom bevisbyrderegler søkt å avgjøre hvem av partene som har plikt til å bevise at et bestemt faktum foreligger (*Strandbakken2001 s. 27*). Det er et alminnelig prinsipp at den som beskylder en annen for å ha gjort noe galt, må bevise at beskyldningen er sann. Det strider mot rettsfølelsen til folk flest at den som er utsatt for en beskyldning, må påvise at den er uriktig. Derfor er det et grunnleggende rettsikkerhetsprinsipp at påtalemyndigheten har bevisbyrden for tiltaltes skyld (*Slettan / Øie1997 s. 29*). NIFs lov § 12-4 første ledd inneholdt tidligere et annet punktum der det het: ”Når positiv dopingprøve er fastslått, har utøveren bevisbyrden for at uaktsomhet eller forsett ikke foreligger og for eventuell tvil om faktum”. Det innebar at utøveren i dopingsaker måtte bevise sin uskyld. Formålet med omvendt bevisbyrde var å gjøre straffebestemmelsene mer effektive ved å avskjære unnskyldninger som det vil være vanskelig å motbevise. Denne bestemmelsen ble tatt ut av loven på Idrettstinget i 1999. Begrunnelsen for at NIF fjernet regelen om omvendt bevisbyrde var muligens at den stred mot folks alminnelige rettsfølelse. I tillegg kan den kanskje også ved uheldig praktisering komme i strid med uskyldpresumpsjonen, men det fører for langt å gå nærmere inn på dette her. Påtalemyndigheten har bevisbyrden i straffesaker, og idretten må kunne bevise skyld i saker for idrettens domsutvalg. Men et positivt analyseresultat vil antakelig være godt nok bevis for idrettens avgjørelse. Dermed er det ikke sikkert at praksis har endret seg vesentlig, til tross for at regelen om omvendt bevisbyrde er fjernet

6.2 Vurdering: Vil motstridende avgjørelser svekke allmennhetens tillit til NIFs domsorganer?

Beviskravene ved de to domstoler er, som vist i punkt 6.1.4.2, like. Dette bør tale for at straffedommen har gjennomslag. Men bevisstemaet kan, som vist i punkt 6.1.4.1, være forskjellig. Dermed kan utøveren dømmes av de alminnelige domstolene og frifinnes av idrettens organer for den samme forholdet. Dette svekker antakelig ikke tilliten til idrettens domsorganer. Men hvis vi får en motsatt situasjon, der de sivile domstolene frifinner, mens idrettens organer dømmer, vil det være egnet til å så tvil om utøveren er skyldig. Noe av begrunnelsen for at en og samme person for samme handling kan frifinnes for straff og dømmes til å betale erstatning, er nettopp at beviskravene er forskjellig. Men selv da blir dommen oppfattet som tvetydig. Beviskravene er de samme ved de to domstoler. Idrettens reaksjon vil derfor i stor grad være egnet til å så tvil om han virkelig er uskyldig. Voldgiftsrettens avgjørelse i Okeke-saken synes derfor å være rimelig til tross for at den svekker idrettens domsorganers mulighet til å avsi fellende dom, i de tilfellene der det allerede er avsagt en frifinnende straffedom.

6.3 Hvilken betydning vil den idrettslige reaksjonen som sådan ha i en sak om det samme forholdet for de alminnelige domstolene?

I det følgende forutsetter jeg at idrettens avgjørelse er avsagt, før den samme saken kommer opp for de sivile domstolene.

6.3.1 Er idrettens avgjørelse bindende i en senere straffesak?

Spørsmålet her blir om idrettens avgjørelse mangler materiell rettskraft. Med materiell rettskraftsvirkning menes at det som er avgjort i avgjørelsen, er bindende også i senere saker for de sivile domstolene. I følge strpl. § 17 første ledd annet punktum, har ikke en sivil dom rettskraftsvirkning i en straffesak dersom den straffbare handlingen er begått før den sivile dommen ble avsagt (*Hov1999 s. 353*). I dopingsakene vil alltid det straffbare forholdet være begått før idrettens avgjørelse blir avsagt. Det er nettopp det straffbare forholdet som er gjenstand for pådømmelse av idrettens domsorganer. Idrettens avgjørelse er derfor ikke bindende for straffedommen.

6.3.2 Hvorfor har ikke idrettens avgjørelse betydning for straffedommen?

6.3.2.1 Mangler den idrettslige avgjørelsen formell rettskraft, kan avgjørelsen angripes ved de ordinære domstolene?

Med unntak av § 2-18 som gir adgang til å bringe saken inn for en uavhengig domstol, etablerer NIFs lov et foreningsselvdømme (*Kjenner 1997 s. 153*). Med foreningsselvdømme menes en avtale om fraskrivelse av retten til å prøve foreningsvedtak eksternt. Det betyr at tvister med tilknytning til NIF og underliggende organisasjonsledd, skal løses med endelig virkning av NIFs dømmende organer, jf. § 2-17. Sett fra medlemmenes side innebærer § 2-17 en begrensning i kompetansen til å få prøvet tvisten eksternt. Men idretten opererer ikke med et rent selvdømme siden partene etter § 2-18 har mulighet til å bringe de rettslige avgjørelsene inn for en voldgiftsrett. Så lenge det foreligger en avtale om voldgift, plikter de alminnelige domstolene å avise saken. Avgjørelsen er da endelig og bindende for medlemmene, se § 2-18. Men det er ikke uten videre gitt at § 2-18 avskjærer partene fra å bringe tvisten inn for de alminnelige domstolene (*Kjenner1997 s. 153*). Voldgiftsklausulen tilfredsstiller ikke uten videre de kravene som er oppstilt i tvml. § 452. Men det fører for langt å gå inn på en nærmere vurdering av dette i denne oppgaven. Normalt vil ikke de alminnelige domstolene behandle saker som faller inn under foreningens selvdømme. Men en adgang til domstolskontroll, kan være ønskelig for å ivareta rettssikkerheten til medlemmene. Dopingsaker kan få store konsekvenser for utøveren, at det kan være grunn til å prøve saken for de sivile domstolene.

6.3.2.2 Kan dopingprøven brukes som bevis under en straffesak?

Hvordan skal man se på at prøver som er tatt innenfor idretten, anvendes som bevis i strafferettslig sammenheng? Prøven gis i en helt annen enn en strafferettslig sammenheng. Den er avgitt ved en NIF-kontroll og ikke med tanke på at den vil bli brukt som bevis i en straffesak. Prinsippet om fri bevisføring gjelder i norsk rett, og en positiv dopingprøve som er tatt innen idretten, kan derfor anføres som bevis under straffesaken. Det gjelder som et ulovfestet grunnprinsipp at partene som hovedregel kan føre alle bevis som vedrører saken. Det kan likevel stilles spørsmål ved om det er etisk riktig å bruke dopingprøven som bevis i en annen sammenheng enn hva som opprinnelig var meningen. Det er betenkelig at prøven ikke er tatt av

politiet når den skal brukes som bevis i en straffesak. Kravene til gode kontrollprosedyrer i NIF bør i så fall være svært strenge dersom prøven skal ende opp som bevis i en straffesak. Uansett kan NIFs dopingkontrollører i motsetning til politiet ta dopingprøver uavhengig av om kravet om skjellig grunn til mistanke i straffeprosessloven er oppfylt. Om det er etisk riktig, må muligens ses i forhold til hvilken vekt de positive dopingprøvene, som er tatt innenfor idretten, vil ha i en straffesak. Dagens prosessordning bygger på at domstolene står fritt til å vurdere hvilken vekt bevisene skal ha. Derfor er det opp til retten å vurdere hvilken vekt et positivt analyseresultat skal tillegges i straffesaken. Men positive dopingprøver tatt av idretten selv, bør antakelig ikke tillegges den samme vekten som en prøve som gis til politiet og håndteres av politiet. Det er mer tillitsfullt at prøven er tatt og håndtert av politiet i tråd med straffeprosesslovens regler.

6.4 Vurdering og konklusjon

En positiv dopingprøve som er tatt under en dopingkontroll i regi av idretten, vil, som vist i punkt 6.3.2.2, kunne påberopes som bevis i en senere straffesak. Men et positivt analyseresultat vil antakelig ikke være et godt nok bevis i strafferettslig sammenheng, se punkt 6.3.2.2. Vil flere utøvere likevel vegre seg for dopingkontroll fordi prøven kan bli brukt som bevis i en senere straffesak? Konsekvensene av en positiv prøve vil bli større for den enkelte utøver når prøven kan bli brukt som bevis i strafferettslig sammenheng, men for en toppidrettsutøver vil allerede idrettens avgjørelse ha alvorlige personlige og økonomiske konsekvenser. NIF er i stor grad avhengig av utøvernes velvillighet når de innhenter informasjon om hvor de trener, men også under utøvelsen av selve kontrollen. Dersom en kriminalisering svekker utøvernes vilje til å samarbeide, reduserer det NIFs muligheter til å drive et effektivt anti-dopingarbeid.

Under punkt 6.1 kom jeg frem til at idrettens organer vil kunne frifinne utøveren til tross for at utøveren ble dømt for den samme bruken ved de alminnelige domstolene. Vi kan også få motstridende avgjørelser dersom idrettens avgjørelse er avsagt først. Idrettens avgjørelse vil ikke ha stor betydning for straffedommen. Det skyldes at idrettens avgjørelse mangler rettskraft. Utøveren er ikke fullstendig avskåret fra å bringe tvisten inn for de alminnelige domstoler, men dette er et omdiskutert spørsmål. I tillegg kan en positiv dopingprøve fremlegges som bevis i

en senere straffesak. Men et positivt analyseresultat vil ikke være et tilstrekkelig bevis i strafferettslig sammenheng. Idretten kan derfor dømme den samme utøveren for det samme forhold som de alminnelige domstolene senere frifinner han for. Straffedommen vil kunne så tvil om idrettens avgjørelse er riktig. Slike saker vil nok vekke oppsikt utad og sette idrettens selvdømme i et negativt lys.

Dersom man velger å kriminalisere erverv, besittelse og bruk, vil omfanget av saker som verserer parallelt bli større. Samtidig vil faren for motstridende avgjørelser øke. Motstridende avgjørelser vil, som vi har sett, etter min oppfatning svekke tilliten til anti-dopingarbeidet innenfor den organiserte idretten. Spørsmålet blir endelig om en bør ta hensyn til det i vurderingen av om straff bør tas i bruk. Idretten er formentlig bedre egnet til å bekjempe dopingmisbruket innenfor egen organisasjon enn politi og domstoler. Idrettens kontroll og sanksjonssystem er vel så effektivt og preventivt. Doping ødelegger idretten innenfra. Det er derfor viktig for idretten selv å bekjempe dopingmisbruk i størst mulig grad. I vurderingen av om bruk av dopingmidler bør kriminaliseres, bør det derfor tas hensyn til at motstridende avgjørelser kan svekke tilliten til NIFs anti-dopingarbeid. Opinionens tillit til NIFs kontroll og sanksjonssystem er vunnet ved å få på plass et godt regelverk. NIFs regelverk har blitt utsatt for mye kritikk tidligere. Men til tross for at NIFs anti-dopingarbeid er viktig innenfor den organiserte idretten, er de generelle retningslinjene for når en handling bør kriminaliseres, det avgjørende. Retningslinjene tar hensyn til forholdet både innenfor og utenfor den organiserte idretten. Forholdet til idrettens eget sanksjonssystem kommer bare inn som et moment i vurderingen av om andre reaksjoner er like virkningsfulle.

I disse dager jobbes det med å endre NIFs lovverk. Den viktigste endringen er at skyldkravet endres. Det skal innføres et objektivt ansvar. For å kunne straffes for brudd på dopingreglene i NIFs lov kapittel 12, skal det ikke lenger kreves at utøveren har handlet forsettelig eller uaktsomt. Et objektivt ansvar innebærer at det er tilstrekkelig med et positivt prøveresultat for å bli dømt. Du er dermed ansvarlig uansett om prøven din er blitt manipulert. Et objektivt ansvar vil, uansett hvordan det blir gjennomført i NIFs lov, svekke utøverens rettsikkerhet betydelig. I tillegg vil en endring av skyldkravet gjøre problematikken med motstridende avgjørelser enda mer aktuell.

7 Domsregister

Dommer og kjennelser avsagt av Den norske Høyesterett

Rt. 1993 s. 1302, punkt 5.2.5

Rt. 1997 s. 1207, punkt 5

Rt. 2001 s. 1561, punkt 5.2.8

Underrettspraksis

Oslo byrett 23. juni 1999, punkt 6.1.2.2

Avgjørelser avsagt av NIFs domsorganer og Idrettens Voldgiftsrett

Domsutvalget

Sak 14/00, punkt 6.1.4.2

Sak 15/00, punkt 6.1.4.2

Sak 27/01, punkt 3.3 og 6.1.4.1

Idrettens Voldgiftsrett

29. mars 2000 (Okeke-saken), punkt 3.3.1, 6.1.2.2 og 6.1.2.3

8 Litteraturliste

Verker, artikler med mer

- Andenæs1996: Johs. Andenæs: Formuesforbrytelsene, 6 utgave (Oslo 1996)
- Andenæs1997: Johs. Andenæs: *Alminnelig strafferett*, 4 utgave (Oslo 1997)
- Andenæs2000: Johs. Andenæs: *Norsk straffeprosess bind 1*, 3 utgave (Oslo 2000)
- Brækhus1998: Sjur Brækhus: Sjørett, voldgift og lovvalg. Artikler 1979-1998. Voldgiftspraksis som rettskilde s.185-203 (Oslo 1998)
- Eskeland1989: Ståle Eskeland: *Fangerett* (Oslo 1989)
- Eskeland2000: Ståle Eskeland: *Strafferett* (Oslo 2000)
- Fleischer1995: Carl August Fleischer: *Rettskilder* (Oslo 1995)
- Hov1999: Jo Hov: *Rettergang 1*, (Oslo 1999)
- Jensen2000: Karianne Fagerlund Jensen: *Selvdømme, voldgifts- og domstolsbehandling av tvister innen idretten*, Institutt for offentlig rettskriftsserie nr.1/2000 s. 1-164
- Kjenner1992: Gunnar-Martin Kjenner...et al.: *Idrett og Jus*. (Oslo 1992)
- Mæland1999: Henry John Mæland: *Innføring i alminnelig strafferett* (Bergen 1999) Slettan / Øie1999: Svein Slettan og Torill Marie Øie: *Forbrytelse og straff. Lærebok i strafferett*. (Oslo 1997)
- Slettan2000: Svein Slettan: *Kan dopingkampen vinnes med straff?*, Aftenposten 18. Februar 2000
- Slettan2002: Svein Slettan: *Hva bør straffes?*, JV 2002 s. 133-147
- Strandbakken1998: Asbjørn Strandbakken: *Frifunnet for straff-idømt erstatningsansvar*, LoR 1998 s.540-552
- Strandbakken2001: Asbjørn Strandbakken: *Uskyldspresumpsjonen* (Bergen 2001)
- Forarbeider**
- NOU 1990: 30 Straffereaksjoner i tilknytning til doping
- NOU 2002: 4 Ny straffelov

Ot. Prp. nr. 46 (1991-92) Om lov om endring i straffeloven (straffetiltak mot doping)

Andre utredninger

Handlingsplan1999: Handlingsplan for anti-dopingarbeid i Norge, oktober 1999

Høringsnotatet 2001: Forbud mot erverv, bruk og besittelse av dopingmidler

NIFs lovutredningsgruppes innstilling til idrettsyret om rettstridsbegrepet i 1990:

Innstilling fra lovutredningsgruppen til ny lov for Norges
Idrettsforbund

Prop. 1998-99: 3: svenske forarbeider

Utkast til lov om organisering av kontroll og påtalevirksomheten i saker om doping

2001: Innstilling fra et utvalg oppnevnt av kulturdepartementet 11. april 2001, som ble gitt i mandat "...å utarbeide forslag til hjemmelsgrunnlag for et uavhengig organ for gjennomføring av dopingkontroller, og vurdere organiseringen av påtalemyndigheten i dopingsaker."